

Mokslu Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 15 (724)

Gražiausi linkėjimai akademinėi bendruomenei naujų mokslu metu pradžios proga

Lietuvu mokslu taryba prisijungė prie tarptautinės iniciatyvos, kuriant atsparią švietimo ir mokslu sistemą Ukrainoje

Lietuvu mokslu taryba (LMT) prisijungė prie daugiašalės tarptautinės iniciatyvos, skirtos kurti atsparią švietimo ir mokslu sistemą Ukrainoje. Naujoji programa IMPRESS-U, kurios iniciatorius yra JAV Nacionalinio mokslu fondo (*National Science Foundation, NSF*) Tarptautinio mokslu ir inžinerijos biuras kartu su Ukrainos nacionaliniu tyrimu fondu, bus skirta remti pažangiausius mokslu ir inžinerinius tyrimus švietimo ir inovacijų srityse, bendradarbiaujant tarptautiniu mastu ir skatinant Ukrainos mokslininku integraciją į pasaulinę mokslininku tyrimu bendruomenę. Pasak NSF direktoriaus Sethuramano Panchanathano, šiandienos didieji iššūkiai peržengia nacionalines sienas ir mokslu disciplinas, todėl reikia tvirto bendradarbiavimo su panašiai mąstančiais partneriais visame pasaulyje. Būtina kartu didinti tarptautinių partnerystių efektyvumą, remti mokslininku personalą ir prisidėti prie modernios mokslininku tyrimu, švietimo ir inovacijų ekosistemos kūrimo Ukrainoje.

Dalyvaudami šioje programoje, Lietuvos mokslininkai kartu su kitais iniciatyvos

Tarptautinė parama. *Asoc. nuotr.*

partnerių mokslininkais turės galimybę įsitraukti į JAV mokslininku kartu su partneriais iš Ukrainos inicijuojamus tarptautinius projektus. Lietuvos mokslininku veiklą laimėjusiuose konkursu projektuose finansuos LMT.

Kiekviename pasiūlyme turės dalyvauti mokslininkai iš JAV, Ukrainos ir bent vienos kitos šioje iniciatyvoje dalyvaujančios šalies.

Prie šios iniciatyvos prisideda Estijos mokslu taryba, Latvijos mokslu taryba, Lenkijos nacionalinis mokslu centras, Lenkijos nacionalinė akademininku mainu agentūra, JAV nacionalinė mokslu akademija, JAV globaliu jūriniu tyrimu biuras, privatūs JAV donoriai ir fondai. *Pranešimą parengė Lietuvos mokslu tarybos Komunikacijos ir veiklos organizavimo skyriaus Visuomenės informavimo specialistė Solveiga Ramanauskienė.*

NEPRIKLAUSOMYBĖS AKTO SIGNATARŲ ŽODIS

VALSTYBINĖ IR KITOS KALBOS

Liudvikas Narcizas Rasimas

Valstybei valstybinė kalba yra toks pats svarbus dalykas, kaip ir valstybės sienos. Jos yra ginamos, dėl jų aukojama gyvybė. Lietuvos Konstitucijoje įtvirtinta, kad valstybinė kalba Lietuvoje yra

lietuvių kalba. Ši nuostata susieta ir su kitu labai svarbiu dalyku – **Lietuva yra unitarinė valstybė, t. y. ji nedaloma į jokių kitus darinius, tarp jų ir kalbinius.**

Ką reiškia valstybinė kalba? Tai reiškia, kad visos Lietuvos teritorijoje esančios valstybinės įstaigos savo raštvedybą, atsakymus į piliečių ir nepiliečių užklausimus pateikia lietuvių kalba. Ši, kaip ir kitos konstitucinės, norma yra taip įtvirtinta, kad, norint ją pakeisti, reikia keisti Konstituciją.

Tai, kas šiuo metu bandoma padaryti su neva lietuvių kalbos konstituciniu įstatymu, iš esmės yra sukčiavimas. Tai noras apeiti Konstitucijoje nustatytą Konstitucijos keitimo tvarką ir vietoje nuostatos, kad Lietuvoje valstybinė kalba yra lietuvių

kalba, pateikti visai ką kita. Dabar teikiamas valstybinės kalbos konstitucinis įstatymas negali būti net svarstomas Seime, nes tai yra antikonstitucinis veiksmas.

Keistai sutapo, kad šiuo metu tiems asmenims, kurie turėtų labai saugoti valstybinę kalbą, lietuvių kalba nėra jų gimtoji. Lietuviui lietuvių kalba yra jo mentaliteto dalis, kaip kad lenkui – kultūra. Bandymai šią kalbą kaip nors sužaloti yra tiesiog nusikalstami. **Kaip pavyzdį pateiksiu priimtą asmenvardžių įstatymą.** Prisiminkime, kiek buvo ginčų dėl trijų raidžių. Pagaliau pasiektas kompromisas – lai būna lietuvių abėcėlėje dar tos nelemtos trys raidės. Bet kas iš to išėjo? Ogi tai, kad šiame įstatyme

■ Nukelta į 2 p.

VU Taikomosios elektrodinamikos ir telekomunikacijų instituto mokslininkas dr. Mantas Šimėnas (žr. 5 p.)

ŠIAME NUMERYJE

Apie ką primena Nepriklausomybės Akto signatarai? ● 1, 2, 4 p.

Pilietinės visuomenės uždavinys – įgyvendinti visą Sąjūdžio programą ● 3 p.

Lietuvu Respublikos Seimo pranešimai ● 3–4 p.

Bandymai pateisinti sunkius nusikaltimus, prisidengiant žmogaus teisėmis ● 5 p.

M. Skłodovskos-Curie dotacija – Vilniaus universiteto mokslininkui ● 5 p.

Naujausi tyrimai ● 5, 6, 7 p.

Vilniuje atidarytas Ukrainos centras ● 7–8 p.

Sukaktys: Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas Konstantinas Aleksa, geodezininkas Petras Variakojis, prof. Stasys Vėlyvis ir kt. ● 8–10 p.

Tautos istorijos puslapiai: Augustino Povilaičio palikimas dar laukia įvertinimo ● 10–11 p.

VALSTYBINĖ IR KITOS KALBOS

■ Atkelta iš 1 p.

atsirado nuostata, kad asmenvardžiai gali būti rašomi ir kitų Europoje naudojamų abėcėlių raidėmis.

Pagrindinė lietuvių kalbos viešojo naudojimo šerdis yra tai, kad vienas garsas atitinka vieną raidę. Dabar atsirado tokių asmenvardžių, kur lietuvis, sukūręs savo valstybę, valstybiniuose dokumentuose negali teisingai išarti to, kas ten parašyta. **Tai taip pat aiškus sukčiavimo elementas, tačiau jis kažkaip praslydo pro Seimo narius.** Paimkite, kad ir originale užrašytas Čerčelio (*Churchill*) ar Degolio (*de Gaulle*), kitų žinomų politinių veikėjų pavardes ir pabandykite jas, teisingai užrašytas, perskaityti lietuviškai. Nepavyks.

Tai kam gi mes pataikaujame? Būtina asmenvardžių įstatymą papildyti nuostata (ir tikiuosi, kad atsiras Seimo narių, kurie tą padarys), kad tais atvejais, kai užrašytame asmenvardyje garsų yra mažiau, nei raidžių, šalia turi būti pateikta, kaip toks

asmenvardis tariamas lietuviškai.

Aš matau šiuo metu didžiulį kėsinimąsi į lietuvių kalbą ir keičiant jos viešo vartojimo nustatytas normas. Taip jau nutiko, kad asmenims, kurie šiandien turi ją ginti, kaip parašyta priesaikoje, lietuvių kalba nėra jų mentaliteto dalis. Nei Seimo Pirmininkei, nei pagaliau mūsų Ministrėi Pirmininkei, nei juo labiau Seime labiausiai mokačiai lietuvių kalbą – teisingumo ministrėi. Taigi, norint pakeisti lietuvių kalbos vartojimą, reikia ją gerai mokėti, ir matosi, kad ją ministrė puikiai žino ir savo žiniomis naudoja.

Matome, kaip grįžta į Lietuvą buvę emigrantai. Jie parsiveža vaikus, kurie mokėsi ispaniškai, portugališkai, itališkai, angliškai ar vokiškai. Jiems turi būti sudarytos sąlygos įtvirtinti tas kalbines žinias ir grįžus. Kad ir kaip būtų, Ingridos Šimonytės ausiai miela jos vaikystėje skambėjusi lenkų kalba. Tačiau tai yra tik gana jauna vienos provincijos kalba. Bandytas brutaliai, administraciniu būdu rusų kalbos mokymą pakeisti lenkų kalba labai primena naują polonizacijos bangą.

Lenkijoje atsirado nauja karta. Ateina nauji, europietiški žmonės, su kuriais lietuviui tikrai bus nesunku bendrauti. Kai kur netgi lengviau, nei šiandien su jų valdančiaisiais.

Vertybiniu kalbininko požiūriu, **dvi baltų kalbos – lietuvių ir latvių yra labai vertingos mokslui. Ne tik praeičiai, bet ir ateičiai.** Mes galime tik pavydėti žiūrėdami, kaip latviai, principingai, be kompromisų gina savo valstybinę kalbą. Vien tuo atveju, kai, atsistatydinus švietimo ministrėi, į jos vietą buvo paskirta ją pavaduojanti, liaudyje teisingai buvo pastebėta, kad „įleido lapę į vištidę“. Gerai, kad ši klaida ištaisyta laiku.

Dabar apie karo fone vykstančius draugystės su Lenkija procesus. Taip, mes turime kaimynę, gerą kaimynę ir su ja reikia bendrauti. Tačiau kažkokiu būdu susivienijo grupė žmonių, kurie Lietuvos visuomenėje išsikovoję šio ar tokio autoritetą ir reiškia keistą nuomonę šiuo klausimu. Paimkime kad ir artistišką istoriko, plaukiojančio visokiais laivais visokiomis upėmis, asmenybę. Juk jis daug kur į istoriją žiūri, kaip į teatrą.

Dabar jis siūlo: būkime geri mažieji Lenkijos broliai, nes būti mažuoju broliu ne visada blogai. Tai yra tiesa, tačiau jis priklauso nuo vyresniojo brolio požiūrio ir elgesio. O kokią Lietuvą nori matyti vyresnysis brolis, mes matome iš to, ką apdovanoja tos šalies vadovai, atvykę į mūsų valstybę. Dar blogiau, kada iš Lietuvos Seimo tribūnos kitos šalies atstovas ragina priimti nepriimtą tautinių mažumų įstatymą.

Prisiminkime, kad šį įstatymą labai atkakliai gynė dabartinė teisingumo ministrė. Kas blogai? Ogi tai, kad jį parengė Kremlius, kuris per Rusų sąjungą Lietuvoje jį visai ir rėmė. Ydinga jo esmė ta, kad okupantai, jų palikuonys, kolonistai, kaip tautinė mažuma, įgytų kolektyvines ir politines teises. Labai abejotina, ar dabartinė ministrė nesuprato, ką daro.

Taigi, kaip minėjau, bandymai pakeisti Konstituciją kitaip, nei joje numatyta, priimant konstitucinius įstatymus, yra sukčiavimas. Užkirskime tam kelią. *Autorius yra teisininkas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras. Šaltinis: Pro Patria*

Zita Šličytė apie valstybės išlikimą, Konstituciją ir pagrindinių valstybingumo simbolių niekinimą

Zitą Šličytę kraštiečiai vadina *Sąjūdžio laikų žmogumi, Konstitucijos krikšto mama. Atvykome pas Nepriklausomybės akto signatarų klubo narę į Mosėdį su kilniu tikslu – pakalbinti garbaus jubiliejaus proga, nes rugpjūčio 7 d. teisininkė šventė 80 metų jubiliejų. Buvusi politikė, advokatė pasitiko atrodanti kaip prieš 30 metų. Pat tikriausias Liūtas.*

Pasitikdama Z. Šličytė perspėjo, kad nėra reikalo kalbėti apie jubiliejus. Svarbesnė ir skaudesnė šiandien tema – valstybės išlikimas, niekinami pagrindiniai valstybingumo simboliai.

– Praėjo daugiau nei pusantrų metų po Jūsų kalbos 2022 metų Kovo 11-osios minėjime Seime, kai dalis iškilmingo minėjimo dalyvių išėjo iš salės. Ant Jūsų buvo išpilta daug purvo. Kaip pavyko atremti puolimą?

– Buvo daug kalbėta apie tai, kad mano atžvilgiu pradėtas iktėisminis tyrimas. Užvertė skundais. Pasakyti kalbą Kovo 11-osios minėjime mane delegavo Signatarų klubas, kadangi 1992 metais buvau Lietuvos Konstitucijos rengimo grupės narė. Be to, esu konstitucinės teisės specialistė. Iki 1992 metų spalio 25 dienos referendumo, kai Lietuvos žmonės pritarė naujai Konstitucijai, galiojo 1990 metų kovo 11 dieną priimtas Pagrindinis šalies įstatymas. Iki karinė Lietuvos Konstitucija negaliojo, nors buvo atkurta kelioms valandoms. Tą Kovo 11-osios iškilmų dieną buvo puiki proga tai prisiminti ir paminėti. Juk 2022 metai Konstitucijai buvo jubiliejiniai – naujai sukako 30 metų, o priimtai 1992 metais – 100 metų. Seimas 2022 metus buvo paskelbęs Konstitucijos metais.

Todėl mano pasisakymas 2022 metais Kovo 11-osios minėjimo proga buvo apie Konstituciją. Galbūt kažkas to nesuprato. **Pagrindinė kalbos mintis buvo ta, kad Konstitucijoje yra 9 straipsnis, kuris sako, jog svarbiausi valstybės ir tautos klausimai sprendžiami referendumu.** Šis straipsnis kalba apie tiesioginės demokratijos kelią. Tauta, t. y. visi žmonės, kurie turi rinkėjų teisę, sprendžia kokį nors svarbų vals-

Kovo 11-osios Akto signatarų klubo deleguota Zita Šličytė. BNS nuotr.

tybinės reikšmės klausimą. Šeima, pagal mūsų Konstituciją, yra valstybės pagrindas, o šeimos sampratą dabar norima išplėsti ne pagal prigimtines teises, bet kuriant kažkokius dirbtinius socialinės lyties konstruktus. Kaip teisininkė manau, kad tokios svarbos klausimai turi būti sprendžiami tautos referendumu keliu.

– Oponentai Jums pasakytų, kad gyvenimas kinta, reikia prisitaikyti prie naujų vėjų, o Konstitucija nebeatspindi naujausių šių dienų realijų.

– Toks oponentų argumentas yra mėgstamas, tačiau jis – silpnas. Kad ir kaip keistūsi gyvenimas, ar nuo to pasikeičia žmogaus prigimtis? Mūsų Konstitucijos 18 straipsnis skelbia: „**Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtines.**“ Tai reiškia, kad mes gimstame vyrais ir moterimis su labai retai pasitaikančiomis gamtos klaidomis. Argumentas, kad keičiasi laikai, neatlaiko kritikos. Žmogaus prigimtis nesikeičia.

Mokslininkai kasinėja pilkapius. Prie Mosėdžio, netoli nuo mūsų, taip pat buvo atliekami kasinėjimai, tačiau tyrėjai nerado kitokio žmogaus pėdsakų. Nors neišmanau tų evoliucijos teorijų, vis vien nemanau, kad žmogus išsivystė iš beždžionės. Dar iš studijų laikų prisimenu Engelso teiginį, kad žmogus atsirado iš primatų darbo proceso metu. Tačiau pabandykite dabar išmokyti beždžio-

nes dirbti. Jos vis vien netaps žmonėmis.

Žmogus Kūrėjo valia sukurtas taip, kad pratęstų savo giminę. Taip gamtoje sukurtas – yra vyriška ir moteriška lytis. Tikrosios žmogaus teisės yra prigimtines, todėl mūsų Konstitucijoje įtvirtintos būtent prigimtines žmogaus teisės. Tai yra nepajudinama.

1992 metais Lietuvos Konstitucijos rengimo grupė nieko naujo neatrado. Paėmėme nuostatas iš Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos bei kitų tarptautinės teisės aktų, kuriuose įtvirtintos žmogaus teisės. Jeigu kas nors to nesupranta ir galvoja, kad gali prisiimti Dievo vaidmenį, sukurdamas antžmogį, kuris yra nei vienos, nei kitos lyties, jis imasi Jo vaidmens. Tai yra šizofrenija. Ši šizofrenija sklinda **todėl, kad kai kas mano, jog planetoje gyvena per daug žmonių, kad reikia mažinti gimtamumą ir naikinti tautas.** Tai yra nauja religija be Dievo.

– Turbūt ne veltui šiuolaikinės religijos ideologai tai vadina progresu, trans- arba posthumanizmu, kai žmogui ir technologijoms susilieti trukdo prigimtis, todėl ją reikia įveikti?

– Nesuprantu, kaip gali trukdyti prigimtis. Juk yra gyvybės pratęsimo misija. Iš dviejų vyrų vaikai negimsta. Jūsų paminėtų modernių teorijų skleidėjams noriu pasakyti, kad žmogaus prigimtis yra nekintama.

Be prigimtinių teisių, Konstitucijoje yra ir piliečio teisės. Pilietybė yra žmogaus ryšys su valstybe. Pilietis turi dalyvauti rinkimuose, būti aktyvus ir t. t. Piliečio teisė nėra prigimtine. Pajuskite skirtumą tarp prigimtinių teisių, nes žmogus yra ir vyras, ir moteris, bei piliečio teisių. Ryšys su valstybe lemia ir tam tikras pareigas dalyvauti valstybės gyvenime, laikytis įstatymų, ginti, mokėti mokesčius ir t. t. Piliečiui negali būti brukama jokia ideologija, o, pažiūrėkite, genderizmas, kaip religija be Dievo, skiepijamas prievarta. Nieko naujo neišradome, Europos Sąjunga kartoja tą patį modelį, kaip ir Sovietų Sąjunga, tačiau be represijų.

Konstitucijoje yra dar ir trečia grupė teisių – tai asmens teisės. 29 straipsnis skelbia, kad prieš Konstituciją visi asmenys lygūs. Asmenys yra juridiniai ir fiziniai. Akcinės bendrovės ir organizacijos yra juridiniai asmenys. Taigi, Konstitucijoje yra 3 teisių grupės: prigimtine, piliečių ir asmenų. Konstitucija saugo asmenų teises, kad jie nebūtų diskriminuojami dėl tautybės, rasės, lyties... 21 straipsnis sako, kad „žmogaus asmuo yra neliečiamas“. Kai mums duria į pirštą ir ima kraują, turime pasirašyti. Su žmogumi, be jo žinios, negali būti atliekami jokie moksliniai ar medicininiai bandymai.

– O kaip buvo per pandemiją? Ar nebuvo šis Konstitucijos principas pažeistas?

– Kalbant apie skiepijimą, kiekvienam turėjo būti suteikta laisvė apsispręsti. Kai aš skiepijaisi, pasirašiau, kad sutinku. Tačiau valdžia ėmėsi tokių priemonių, kaip „galimybių pasas“. Buvo sudarytos tokios sąlygos, kad be jo negalėjai įeiti į jokią įstaigą. Nebuvo tiesiogiai pasakyta, kad surišime ir atvesime skiepytis, tačiau valdžia įvedė „galimybių pasą“ ir baudas. Tuo tarpu Olegas Šurajevas, viešai įžeidinėjęs tautos išrinktus atstovus Seime, nubaustas tik 25 eurai. Prieš 2 metus už kaukės nedėvėjimą galima buvo užsidirbti 500 eurų baudą. Palyginkime. Visa tai plaukia iš Konstitucijos 21 straipsnio, kuris sako, kad „žmogaus asmuo yra neliečiamas“. Pagaliau yra sveikatos apsaugos įstatymai. Per pandemiją, nepaisant Konstitucijos ir kitų įstatymų, Vyriausybė ir sveikatos apsaugos ministras ką norėjo, tą ir darė.

Kas vyksta mūsų demokratinėje valstybėje? Viena grupė, kuri išpažįsta genderizmą, tikėjimą be Dievo, gali sau reikalauti valstybinės apsaugos. Tuo tarpu jokia kita religija ir net sekta tokių reikalavimų nekelia, nereikalauja, kad valstybė jos nariams garantuotų ypatingas teises.

– Progresyviais save vadinantys žmonės teigia, kad tiki mokslu, esą mokslas žodis geriau žino, kas ir su kuo gali gyventi.

■ Nukelta į 4 p.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Jonas Jasaitis

Svarbiausias valstybės turtas – pilietinė visuomenė

gyvename Sąjūdžio atkurtos Lietuvos valstybės ketvirtąjį dešimtmetį. Prieš keletą dienų ramiai, be jokios pompastikos sutikome Laisvės dieną – prieš tris dešimtmečius iš Lietuvos išvesta Rusijos kariuomenė. Mano kartos žmonės gerai supranta, ką reiškia nematyti okupacinės kariaunos savoje žemėje, kai nebėra užrašų, draudžiančių lankytis gimtinės miškelyje ar net kaimo pakraštyje, kur dar neseniai buvo kariniai objektai: raketų aikštelės, kareivių stovyklos, jų pratybų vietos ir pan. Ten, kur stovėjo į Vakarus nutaikytos raketos su branduolinėmis galvutėmis, dabar – muziejus, kaip, pavyzdžiui, įrengtas netoli Platielių ežero, atskleidžiantis net mums nepažįstamą tikrovę.

Kas iš mūsų būtų likę, jei šie objektai būtų buvę panaudoti pagal jų pirminę paskirtį: smulkiausių pelėnų debesėliai, o aplink – išdeguosius žemės plotai, ilgiems dešimtmečiams paliktos dykynės? Nors mums tai buvo uždraustos įžengti teritorijos, visi šie tariamai pirminio puolimo objektai buvo gerai žinomi kosminės žvalgybos tarnyboms ir būtų buvę sunaikinti per keliolika pirmųjų prasidėjusio konflikto minučių. Net ir dabar kai kuriose tokios paskirties teritorijose nepatartina lankytis, nes radioaktyvioji tarša dar ilgai bus juntama. Tiesa, iš ten galima parsinešti sovietinės kariaunos paliktų gelžgalių ir gauti už juos keletą eurų, bet netrukus teks sužinoti, kad radioaktyvaus apsinuodijimo pasekmės vargu ar leis tais keliais eurais pasinaudoti. Gal net už juos įsigyto alaus nebespėsi išgerti...

Gyvename taikos ir ramybės, nebebaneigiamos pažangos aplinkoje. Parduotuvų, kuriomis naudojamos anais laikais, lentynos – neatpažįstamai pasikeitusios, o tokių prekybos centrų, kuriuose lankomės bemaž kasdien, prieš tris dešimtmečius net neįsivaizdavome. Atsiradus pirmai galimybei keliauti, juos matėme Vidurio ir Vakarų Europoje, bet ar tada pagalvojome, kad jie greitai atsiras ir mūsų krašte. Kad bus keliolika dešimčių pavadinimų duonos gaminių, kuriuos galima įsigyti nuo ryto iki pat vakaro, kad dabartinių parduotuvų lentynos bus pilnos įvairiausių mėsos ir dešros gaminių, žuvies ir daržovių, būtų buvę sunku patikėti.

Atsigavo ne tik didmiesčiai, bet ir atokesnė vietovių miesteliai, o atnaujintais keliais skrieja visų pasaulio kompanijų gamybos automobiliai. Daugiabučių kiemuose vakarais, vėliau sugrįžus, jau sunku rasti, kur įgrūsti automobilį, nes dažno buto gyventojai turi ne vieną, o 2–3 vos prieš kelerius metus pagamintas mašinėles. Tuose ankštuose kiemuose beveik visur stovi Didžiosios Karalystės, Norvegijos, Prancūzijos numeriais pažymėtos „lengvosios“, nes atostogauti į gimtinę suvažiavo ten dabar gyvenantys mūsų tautiečiai.

Viskas neatpažįstamai pasikeitė: drabužių ir avalynės modeliai, medžiagos, iš kurių jie pagaminti, patiekalai kavinėse, baldai mūsų butuose. Vargu ar rasime tokių būstų, kuriuose nestovi naujausių modelių televizoriai ir kompiuteriai. Kad ir kur būtume, esame pasiekiami nuo mūsų nebeatskiriamais nešiojamais telefonais. Jau net nelabai tinka šias – fotografuojančias ir filmuojančias – dėžutes taip vadinti, bet jų dėka esame pasiekiami visur ir visada. Gal ne vienas dar prisimena, kokių pastangų reikėdavo įdėti, norint savo butui gauti laidinį telefono ryšį.

Tačiau dar svarbiau tai, kaip pasikeitė daugumos mūsų darbo aplinka ir turinys. Kas prieš tris dešimtmečius tikėjosi, kad Lietuvoje bus gaminami autotransporto ir aviacijos įrenginių mazgai, moderni medicinos įranga? Kad didžiąją dalį Lietuvos biudžeto sudarys pajamos už pramonės gaminių eksportą, o gamybiniai ir prekybiniai ryšiai susies mūsų valstybę su šimtais tarptautinių verslo susivienijimų? Gal kai kam ir atrodo, kad apie tai neverta kalbėti, bet juk visi šie pokyčiai neatsirado savaime. Niekas nesiruošia lygiaverčiai bendradarbiauti su šalimis, kurių ekonomikos rodikliai rikiuojasi statistikos lentelių apačioje.

Tačiau vis dėlto matome, kiek gamtos ir infrastruktūros išteklių vis dar nepanaudojame. Vienu iš dažniausiai vartojamų naujųjų keiksmažodžių Lietuvoje yra „regioninė politi-

ka“. Prirašyta gausybė dokumentų, sukurta daugybė ataskaitų apie darnią regionų raidą, surašyta virtuali regionų plėtros programų ir gausybė ataskaitų apie jų vykdymą, tačiau tos darnos rodikliai vis niekaip neįgyvendinami. Nėra tos „regioninės politikos“ jau trečią dešimtmetį, išskyrus kelias tikrai išpūdingas išimtis. „Teltonikos“ aukštųjų technologijų centras Molėtuose kuria daugiau kaip pusę tūkstančio šiuolaikinių darbo vietų, išvaduodamas to krašto gyventojus nuo kasdieninio važinėjimo į darbo vietas Vilniuje. Didžiausias Baltijos šalyse lėktuvų techninės priežiūros centras pradeda veikti Šiaulių tarptautiniame oro uoste. Statybinės technikos nuomos verslo nauji padaliniai kuriasi Marijampolėje ir Jonavoje, korpusinių baldų ir statybos bei renovacijos įmonės atidarytos arba netrukus atsidarys Naujojoje Akmenėje.

Šie pavyzdžiai rodo, kad Lietuvoje nėra ekonomikos pažangai neperspektyvių vietovių. Išankstiniais skaičiavimais, Lietuva išnaudoja tik apie dešimtadalį savo rekreacinių išteklių – naujų sveikatos priežiūros, kurortų ir sanatorijų infrastruktūros plėtrai. Todėl nuostatos „Vilnius ir kita Lietuva“ reikia kuo greičiau atsisakyti. Ir tam visiškai nereikia kurti naujų darbo jėgos migracijos iš trečiųjų šalių programų. Per tuos tris dešimtmečius pati Lietuva jau neteko daugiau kaip milijono gyventojų, kurių didelę dalį sudarė galėjusieji darbuotis mūsų valstybės ūkyje. Tačiau atsakymas, kodėl iššvaistėme šį savo rezervą, slypi ne tik atlyginimų už darbą bei prekių ir paslaugų kainų skirtumuose.

Dauguma dabartinių emigrantų tikrai būtų likę savo šalyje, jei būtų realiai pajutę dėmesį ir pagarbą piliečiui, jei būtų pamatę, kad valdžios įvardintas gerovės valstybės siekis skirtas jų kasdieninei buičiai pagerinti. Kiek dabartinių abiturientų ir baigiamųjų klasių mokinių yra pasirengę gyventi ir dirbti atokesnėse vietovėse? 5–7 procentai? O kokias ateities perspektyvas mato absoliuti bendrojo ugdymo mokyklas baigiančiųjų dauguma? Kada pagaliau ir centrinės valdžios struktūros suvoks, kad atokesni regionai nėra tik agrarinės veiklos sfera? Kada besimokantis jaunimas bus visavertiškai informuotas, kad ir tas agrarinis sektorius labai sparčiai keičiasi, kad jam jau dabar reikia šimtų gerai paruoštų informacinių technologijų specialistų, mikrobiologų ir maisto pramonės bei verslo planavimo žinovų, paruoštų tiek Lietuvos, tiek ir užsienio įmonėse?

Kad žmogus pasijustų piliečiu, kuriuo pastoviai rūpinasi visos valdžios struktūros, pradėdant Vyriausybę ir baigiant savivaldybėmis ir seniūnijomis, nereikia jokių kosmopolitinių „Šiaurinės žvaigždės“ scenarijų, jokio „Jungtinių Europos Valstijų“ diktato. Juo labiau jam nereikia vis labiau iškreiptos žmonijos pažangos modelio reklamos, kai tariamoji pažanga pateikiama kaip atsisakymas savo biologinės prigimties ir kultūros paveldo. Pastangas ugdyti pilietinę visuomenę nuolat dažu valdžios struktūrose niekaip nesuvaldomi primityviausios korupcijos skandalai, vos ne kasdien pasiekiantys mūsų viešąją erdvę ir mūsų sąmonę. Kaip galime pasitikėti šių struktūrų atstovais, kai net valstybės saugumui skirtos lėšos švaistomos absurdiškiausioms užmačioms? Juk niekas nepatikės, kad karinės krizės atveju pirmiausia būtina apsirūpinti... apatiniu trikotažu. Ir niekas tokių aferų nepateisins tuo, kad tariamai tam skirtos lėšos panaudotos ne iš valstybės biudžeto, o iš Europos Sąjungos fondų.

Taikoje gyvename jau devintą dešimtmetį. Karo tematika jau ne tik jaunimui, bet ir į pensiją išėjusiai kartai žinoma tik iš istorijos šaltinių ir jai skirtų meno kūrinių bei žiniasklaidos pranešimų. Tačiau ši tematika staiga tapo artima ir mums, nes ne tik Ukrainą niokoja išprotėjusios karo nusikaltėlių gaujos, atplūdusios iš Rusijos. Gerai žinomi Rusijos imperijos plėtros ideologijos vykdytojai užsibrėžė tikslą sunaikinti ukrainiečių tautą ir jos namus. Kur pajudėtų šios gaujos jų sėkmės atveju? Ko jos gali griebtis, pajutusios nebeišvengiamą pralaimėjimą?

Pilietinė visuomenė tik tada atskleis savo nepalaužiamą galią, kai jos fizinė dauguma suvoks savo pareigą apginti tautos namus ir kultūros paveldą. Ką pirmiausia būtina padaryti, rodo tautos sukurta, bet iki šiol visiškai neįgyvendinta Sąjūdžio programa.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

Siūloma keisti Konstitucinio Teismo teisėjų nusišalinimo tvarką. Opozicijai priklausančių Seimo narių grupė įregistravo Konstitucinio Teismo įstatymo pataisą, kuriomis siūlo keisti teisėjų – buvusių politikų nusišalinimo tvarką. Teisėkūros iniciatyva kilo po to, kai Europos Komisija 2023 metų teisės viršenybės principo taikymo ataskaitoje atkreipė dėmesį, kad Lietuvoje, skiriant politikus Konstitucinio Teismo teisėjais, nėra taikomas joks „atšalimo“ laikotarpis. „Akivaizdu, kad po Stasio Šedbaro paskyrimo, Lietuvos Konstitucinio Teismo politizavimo grėsmė tapo europiniu klausimu. Europos Komisijos pastabos dėl teisės viršenybės principo rodo, kad esama situacija Lietuvą diskredituoja tarptautinės bendruomenės akyse. Po tos kritikos, kurią išgirdome iš Europos Komisijos, turime pripažinti, kad neužtikriname efektyvaus valdžių, politinės bendruomenės ir teismų atskyrimo, kas gali sukurti Teismo ir jo priimamų sprendimų priklausomumą nuo politikų. Dėl to būtina nedelsiant reaguoti ir tobulinti Konstitucinio Teismo teisėjų, prieš tai buvusių politikais, nusišalinimo mechanizmą“, – sako Seimo narė, Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininko pavaduotoja A. Širinskienė. Ji atkreipė dėmesį į nesena precedentą, kai Konstitucinio Teismo teisėjas vertino įstatymą, už kurį pats neseniai balsavo Seime. Registruotais Konstitucinio Teismo įstatymo pakeitimais siūloma įtvirtinti du naujus teisėjo nušalinimo pagrindus:

1) kai jis yra pats rengęs ir teikęs Seimui svarstyti ir (arba) balsavęs dėl teisės akto, kurio atitiktis Konstitucijai ar įstatymui yra tirama byloje, arba išleidęs teisės aktą, kurio atitiktis Konstitucijai ar įstatymui yra tirama byloje;

2) kai jis su dalyvaujančiais byloje asmenimis priklausė tai pačiai politinei organizacijai, frakcijai ir (ar) buvo su jais susijęs politinio (asmeninio) pasitikėjimo ryšiais. Šis Konstitucinio Teismo teisėjo nušalinimo ar nusišalinimo nuo bylos nagrinėjimo pagrindas taikomas vienerius metus po to, kai asmuo nustojo eiti valstybės politiko ar politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo pareigas.

Valdančiųjų stumiamia mokesčių reforma sužlugdys individualią veiklą. „Aritmetinis skaičiavimas, kad bus surinktas didesnis biudžetas, neatsako į klausimus, o kaip rengiamasi padėti, kad smulkusis ir vidutinis verslas nebankrutuotų dėl padidintų mokesčių, kad lengviau išgyventų ekonomikos susitraukimą, nepasitrauktų į šešėlį ar neregistruotą veiklos kitose šalyse“, – sako Seimo narė **Rima Baškienė**. Jos teigimu, rengiant reformą, darbo grupėje padaryta esminė klaida – neįsiklausyta į verslo atstovų argumentus, neieškota kompromiso ir nesurastas sutarimas. „Net 54 verslo asociacijos pasirašė kreipimąsi į Seimo frakcijas ir komitetus, abejodamos tokiu mokesčių naštos padidinimo naudingumu mūsų valstybei. Jos pateikė skaičiavimus, kad žalą patirs visi: ir 214,8 tūkst. individualiai dirbančių asmenų, ir 54 tūkst. mažųjų bendrijų narių, tarp jų – net ir gaunantys mažas pajamas“, – pabrėžia R. Baškienė.

Būtina galvoti, kaip skatinti dirbančius asmenis uždirbti daugiau ir deklaruoti visas gaunamas pajamas, o ne džiaugtis, kad net apie 90 proc. dirbančiųjų savarankiškai per metus gauna pajamų tik 15 tūkst. eurų ir mokesčių reforma juos palies labai nežymiai. Panašu, kad šia reforma siekiama dar labiau didinti atskirtį ar tiesiog sužlugdyti individualią veiklą, nes dirbantiems pagal darbo sutartis siūloma didinti NPD, o savarankiškai dirbantiems siūloma mažinti prezumpcines sąnaudas nuo 30 iki 20 proc. nuo apyvartos, mažinti mokesčių kredito apatinę ribą nuo 20 iki 15 tūkst. eurų ir 5 proc. padidinti gyventojų pajamų mokesť. Užsimota keisti ir verslo liudijimų apmokestinimo tvarką.

Miškų kirtimų didinimas garantuoja visuomenės pasmerkimą. „Visuomenė, sukilusi dėl vieno medžio Vilniuje nukirtimo, tikrai pastebės, kad vėl siūloma didinti miškų kirtimo normą Lietuvoje“, – teigia Seimo narys

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

Tomas Tomilinas. Rugsėjo 4 d. Aplinkos ministerija paskelbė valstybinių miškų pagrindinių kirtimų normos didinimo projektą. Juo numatoma 2024–2028 m. kirsti dar daugiau valstybinių miškų nei per praėjusį penkmetį. Nevyriausybinių organizacijų skaičiavimu, remiantis faktine kasmet nuo 2019 m. tvirtinta miškų kirtimų norma, ateinančiam penkmečiui pagrindinių kirtimų norma didinama 6,42 proc., o per metus būtų leidžiama iškirsti net iki 730 hektarų daugiau plynojo kirtimo ekvivalentu.

Pasak aplinkosaugininkų, ekosistemų apsaugai ir rekreacijai skirtų miškų mažėja, daugėja ūkinių miškų. Įtampą kelia pat gyvenviečių vykdomi plynieji kirtimai, neatliepiami visuomenės ir bendruomenių dvasiniai ir kultūriniai poreikiai. Aplinkosaugos nevyriausybinių organizacijų teigimu, normos skaičiavimo principai ir eiga ignoruoja Nacionaliniame miškų susitarime pasiektus

sutarimus ir siunčia signalą susitarimo dalyviams, kad jų dvejų metų darbas yra niekinis. Šią kirtimų normą svarstė ir aprobavo vienpusiška „Miškotvarkos mokslinė-techninė taryba“, į kurią nėra kviečiami ekologinio, socialinio ir nemedieninės ekonomikos interesų atstovai, joje net nėra Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos, todėl ji iš esmės nėra pajėgi užtikrinti tvarios miškininkystės principų.

Daugiau nei 20 organizacijų, sudarančių Aplinkosaugos koaliciją, pasirašytame rašte pažymėta, kad pasiūlyta pagrindinių miško kirtimų norma apskaičiuota, naudojant pasenusią 2008 m. metodiką, kuri neužtikrina Europos žaliąjo kurso tikslų, neatitinka Europos Sąjungos miškų strategijoje pateiktos tvarios miškotvarkos sampratos, neatliepia klimato kaitos ir biologinės įvairovės nykimo krizių, neužtikrina socialinių ir nemedieninės ekonomikos poreikių.

Krizė sveikatos apsaugos sistemoje. „Mirusio būklė – stabil“, – ironizuoja Seimo narys **Julius Sabatauskas**. Per pandemiją į duobę įpuolusi Lietuvos sveikatos apsaugos

sistema iš jos nebeišlipa. Po pandemijos žmonės masiškai ieško medicininės pagalbos dėl uždelstų problemų, o ją gauti – vis sunkiau. Šią vasarą beveik visiškai sustojo Zarasų ligoninės darbas, kai pasitraukė jos visa pagrindinių gydytojų komanda. Krizė ištiko gydymo įstaigas Raseinių ir Skuodo savivaldybėse. Gyvybės požymių beveik neberodančios institucijos būklę pavadinti stabilia – makabriška. Pati sveikatos sistemos reforma tampa rizikos veiksniu, dėl kurio serga ir miršta žmonės. Pacientai ir toliau priversti po kelis mėnesius laukti gydytojo konsultacijų. Neverta nė aiškinti, kuo tai gresia kardiologinių, psichikos ir kitų ligų ištiktiems žmonėms.

Gydytojų trūksta ir sostinėje, ir didmiesčiuose, o regionuose jų jau praktiškai nelieta. Didžiųjų miestų, ypač Vilniaus, gydymo įstaigose kritiškai trūksta slaugytojų. Tai paralyžiuoja įstaigų darbą ne mažiau kaip gydytojų trūkumas. Medikai apkrauti biurokratinėmis nesąmonėmis, didžiąją dalį savo laiko jie tiesiog iššvaisto pildydami

formas. Tuo metu gydymo įstaigose, kurių eilėse žmonės laukia po keletą mėnesių, gana tuščia. Peršasi išvada, kad savo reformomis sveikatos ministras sėkmingai išgūjo iš gydytojų ir gydytojų, ir pacientus.

Savivaldybėse uždarius akušerijos ir chirurgijos skyrius, į užsienius išvažiuos ar anksčiau į pensiją išeis ne tik stacionaro paslaugas teikiantys, bet ir poliklinikose dirbantys gydytojai. Laukimo eilės tik ilgės, nes pacientai važiuos pagalbos į didmiesčius. Kaimiškųjų regionų gyventojai buvo raminaimi, kad rajonuose bus pradėtos teikti pavėžėjimo paslaugos. Tačiau tikrovė – kitokia: tuos 50 ar 100 kilometrų pacientą veža šeimos nariai, artimieji. Juk buvo galima Europos Sąjungos lėšomis kiekvienai ligoninei, kurioje naikinami skyriai, nupirkti 2–3 greitosios pagalbos automobilius arba Ligonijų kasų lėšomis apmokėti pavėžėjimus. Kodėl buvo atsisakyta reanimobilių kardiologiniams ligoniams? Prie puolio ištikti pacientai būdavo vežami į artimiausią širdies chirurgijos skyrių. Kas dabar jų laukia? ■

REIKALAVIMAS GINTI LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBINGUMĄ Nacionalinio susivienijimo pozicija

Nacionalinis susivienijimas išplatino šalies vadovams ir Generalinei prokuratūrai skirtą reikalavimą ginti Lietuvos valstybingumą. Tokį reikalavimą sąlygojo abejotini valdžios institucijų veiksmai ginti valstybinės lietuvių kalbos vartojimą Vilniaus rajone. Primenama, kad Valstybinės kalbos inspekcijos (VKI) viršininkas Audrius Valotka portale delfi.lt publikacijoje „Dėl lenkiškų vietovardžių pavadinimų Vilniaus rajone“ pranešė Lietuvos Respublikos valstybės vadovams ir visuomenei, kad Vilniaus rajone esantys lenkiški Bieliškės ir Azulaukės kaimų užrašai – Bielszki ir Orzelówka – turi būti pašalinti. Jo teigimu, minėti užrašai ne tik žymi istorinę lenkų okupacinę teritoriją, bet ir pažeidžia Lietuvos įstatymus – **Lietuvoje gali būti tik lietuviški vietovardžiai.**

VKI įpareigojo Vilniaus rajono savivaldybę minėtus lenkiškus užrašus pašalinti, tačiau Vilniaus rajono meras Robertas Duchnevičius kreipėsi į kultūros ministrą ir Valstybinės lietuvių kalbos komisiją (VLKK), teigdamas, esą VKI vadovas kursto tautinę nesantaiką.

Nacionalinis susivienijimas nurodo, kad **sumaištį dėl valstybinės lietuvių kalbos vartojimo įnešė Konstitucinis Teismas, paskelbęs, kad Lietuvos valstybės išduotuose asmenų dokumentuose asmenvardžius galima rašyti nelietuviškais rašmenimis.** Tačiau, pradėjus gyvenvietes žymėti užrašais ne lietuvių, o kitų valstybių kalbomis, **pasielkta riba, kai, Nacionalinio susivienijimo teigimu, bus mėginama dalinti Lietuvos**

valstybę į atskirus tautinių bendrijų valdomus teritorinius regionus. Tai labai didelis iššūkis ne tik valstybės vadovams, kurie davė priesaiką gerbti ir vykdyti Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus, saugoti jos žemių vientisumą, bet ir visuomenei, kuri yra klaidinama, neva panašūs, nuolat pasikartojantys antivalstybiniai Vilniaus rajono valdžios veiksmai tėra demokratijos išraiška ir tautinės tolerancijos siekis.

Tokie veiksmai neabejotinai yra provokaciniai, o atsižvelgiant į liūdną šio regiono sovietinį politinį paveldą, jie galimai yra Kremliaus inspiruoti, siekiant skaldyti Lietuvos visuomenę, didinti įtampą tarp lietuvių ir lenkų kalbių Lietuvos gyventojų, taip pat – tarp Lietuvos ir Lenkijos. Šie veiksmai kvalifikuotini kaip

antivalstybinės ardomosios veiklos apraiškos bei viena iš Rusijos ir Baltarusijos vykdomo hibridinio karo prieš Baltijos valstybes priemonių.

Nacionalinis susivienijimas, įvertindamas minėtos politinės provokacijos pavojingumą, primena Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimo Pirmininkei ir Ministrui Pirmininkei inauguracijos ar paskelbimo šalies vadovais metu duotas priesaikas Lietuvos valstybei ginti ir saugoti jos teritorinį vientisumą. Kartu reikalauja Generalinę prokuratūrą inicijuoti tyrimą, kieno iniciatyva, koku tikslu, kokia apimtimi ir kieno lėšomis yra inicijuojami provokaciniai Lietuvos Respublikos įstatymų pažeidimai, rašant gatvių ir gyvenviečių pavadinimus ne valstybine lietuvių kalba. ■

Zita Šličytė apie valstybės išlikimą, Konstituciją ir pagrindinių valstybingumo simbolių niekinimą

■ Atkelta iš 2 p.

– Tai tegul ir gyvena kaip nori. Kas trukdo? Tarybiniais laikais buvo Baudžiamojo kodekso 125 straipsnis. Pirmas dalis buvo apie vyro lytinį santykiavimą su vyru. Kitos dalys – susijusios su vaikais ir paaugliais. Tai buvo nusikaltimas, už kurį būdavo baudžiama. Suprantu, kad sovietmečiu žmonės buvo diskriminuojami. Tačiau pagal šio straipsnio pirmą dalį nebūdavo keliami jokių bylų. Nes, jeigu du vyrai užsiraikina, kokie dar gali būti įrodymai? Šias diskriminacines nuostatas, atkūrus nepriklausomybę, mes, žinoma, panaikinome, nes valstybė negali lįsti į žmonių lovas. Deja, dabar lenda.

– **Genderizmas, COVID politika, vėliavos ir simbolių išniekinimas. Galime rasti daug pavyzdžių, kai politikai pamina Konstituciją. Gal tikrai ji nebeatitinka realijų?**

– JAV Konstitucijai daugiau nei 250 metų. Ir ji šiandien atitinka visas realijas. Niekas Amerikoje nereikalauja keisti Konstituciją. Mūsų Konstitucijai praėjusiais metais sukako 30 metų. Ir ji jau neatitinka realijų?

Viskas, kas parašyta mūsų Konstitucijoje, atitinka realijas. Viskas su mūsų Konstitucija yra gerai. Yra tik bendra politika,

vykdoma Europos Sąjungos mastu: nereikia nacionalinių valstybių. Norint sugriauti nacionalines valstybes, pirmiausia reikia sugriauti jų konstitucijas. Nes tai yra piliečių sutartis, kaip jie tvarkysis šioje valstybėje. O Konstitucija yra visų kitų teisės aktų šaltinis. Pagrindinė žmogaus teisė yra teisė į gyvybę. Teisė į gyvybę saugo įstatymai. Tai pirmiausia Baudžiamasis kodeksas. Tačiau su gyvybe yra prastai, nes pas mus klesti mirties kultas. **Lytinės funkcijos sunaikinimas yra sunkus kūno sužalojimas.** Jei dabar pakeis įstatymus ir medicina žmonėms padės keisti lytį, tai gali būti prilyginta šiam sunkiam nusikaltimui. Tai ir yra ta propaguojama mirties kultūra. Tai jau yra gyvybės naikinimas, nes žmogus, pakeitęs lytį, negalės savęs pratęsti.

– **Visiems svarbi yra Konstitucijos dalis, kurioje įtvirtinta valstybinė kalba. Kodėl dabar taip liberaliai žiūrima į lietuvių kalbą?**

– Ne liberaliai, o nusikalstamai. Tautos referendumu priimtos Konstitucijos 14 straipsnis sako, kad lietuvių kalba yra valstybinė kalba. Lietuvių kalba prie visų okupacijų buvo naikinama. Tauta išgyveno polonizaciją, germanizaciją, rusifikavimą. Rusinimas sovietų laikais buvo toli pažengęs.

Kai kilo tautos Sąjūdis, mūsų inteligentija, iš esmės tai buvo partiniai žmonės, suprato, kad kalbą ir kultūrą reikia saugoti. Tie žmonės atiduodavo duoklę sistemai, parašydavo apie Leniną kokį nors eilėrašį, tačiau daug darė ir daug pasiekė išsaugodami kalbą. Žinoma, buvo nurodymų, kad įstaigų iškalbos ar gatvių pavadinimai turi būti rašomi dviem kalbomis. Bet žmonės tai prievartinei dvikalbystei priešinosi. Kai tik prasidėjo atgimimas, inteligentija pirmiausia ėmėsi kalbos išsaugojimo klausimo. Sąjūdžio programoje buvo įrašyta nuostata, kad būtina įtvirtinti lietuvių kalbą, kaip valstybinę.

– **Tuo laikotarpiu gimė ir Meilės Lukšienės Tautinės mokyklos koncepcija.**

– Meilės Lukšienės Tautinės mokyklos koncepciją reikia ištraukti iš archyvų ir įgyvendinti. Tačiau ar ateis tokia partija, kuri tai padarytų? Ypač aktyviai lietuvių kalbą tuo metu gynė poetas Justinas Marcinkevičius, kuris buvo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys, dalyvavo Sąjūdžio programų kūrimo. Dabar kai kas drįsta jam prikišti komunizmą ir kolaboravimą. Šiandieninis chunveibiniškas jaunimėlis dėl lietuvių kalbos, dėl valstybingumo

nieko nėra padaręs, o drįsta teisti kitus.

J. Marcinkevičius yra parašęs Lietuvos Konstitucijos preambulę. Puolate J. Marcinkevičių, puolate Konstituciją! Priminsiu, kad 1988 metų lapkričio 18 dieną J. Marcinkevičius, vykdydamas Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio programą, LTSR Aukščiausiojoje Taryboje pasakė kalbą, kad reikia papildyti LTSR Konstitucijos 77 straipsnį ir įtvirtinti lietuvių kalbą, kaip valstybinę. Taip ir buvo padaryta. Jis taip pat buvo vienas iš iniciatorių, kad Trispalvė būtų įteisinta kaip valstybinė vėliava, kad Vinco Kudirkos Tautiška giesmė vėl taptų himnu, o baltas vytytis raudoname fone – herbu.

Juk J. Marcinkevičius 1988 metų spalio 22 dieną atidarė Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamąjį suvažiavimą. Jei Simonas Daukša yra pasakęs, kad kalba yra valstybės sargas, tai J. Marcinkevičius, 2004 metais minint lietuviškos spaudos atgavimo metines, konstatavo, kad atėjo metas garsiąją Simono Daukšos formuluotę apversti: valstybė yra kalbos sargas. Privalome sustiprinti kalbos apsaugą. Kalba šaukiasi valstybės dėmesio ir globos... Gal dėl šių žodžių šiandien ir puolamas poetas? ■

Ar nepaklydome, sutapatinę lytinę savastį su seksualine orientacija ir suplakę žmogaus biologinę esmę su jo ekonomine veikla?

Adv. Jonas Ivoška

Lietuvai visai nebūdingomis prielaidomis peršama Stambulo konvencija (pvz., „mergaitės dažnai susiduria su <...> priverstine santuoka <...>, lyties organų žalojimu“) verčia kritiškai pažvelgti ir į kitas ideologines naujoves, kurios tariamai skirtos vyrų ir moterų lygiateisiškumui

užtikrinti. Emociškai įsismaginę, naujieji „politrukai“ svaičioja apie socialinę lytį arba lyties keitimą kaip vertybinę siekiamybę, dažnai dar išgalvodami ir homoseksualų patiriamas skriaudas.

Pabandykime įsigilinti į dalykų esmę, kad suprastume, ar tai ne iš piršto laužtos problemos, skleidžiamos tik dėl to, kad kažkam pritrūko nuovokos atskirti, kaip liaudyje sakoma, „Dievo dovanos nuo kiaušiniųės“. Kas lemia lytinę savastį arba, kitais žodžiais tariant, priklausymą moteriškai giminei (*femininum*) arba vyriškai giminei (*masculinum*)? Atsisakant įvairių subtilybių, tektų pripažinti, kad lytinė savastis pirmiausia yra anatomicinė prigimties. Pavyzdžiui, moteriškoji giminė turi kiaušides, o vyriškoji – sėklides. Neturint specialių žinių, žinoma, negalima pasakyti, ar dažnos gamtos klaidos, kai tas pats primatų

išsvystymo lygmens individas turi funkcionalias kiaušides ir sėklides.

Dėl to kyla klausimas, ar nukrypimai nuo įprastos lytinės savasties sukuria sąlygas naujai lyčiai. Neteko girdėti, kad anatomicškai be kiaušidžių ar sėklidžių būtų kokie nors kitokie analogiškos paskirties lytiniai organai, kad pagal juos reikėtų pripažinti daugiau kaip dvi lytis. Žinoma, pasitaiko nukrypimų, kai konkretaus individo tas ar kitas organas nefunkcionuoja ar funkcionuoja nevisavertiškai. Tačiau ar tai pagrindas pripažinti naujų lyčių buvimą? Visai kas kita yra su seksualine orientacija. Čia greta heteroseksualų sutinkami homoseksualai, pedofilai, zoofilai, nekrofilai, todėl nelogiška lytinę savastį, kuri anatomicškai nenuklysta už dvejojimo ribų, tapatinti su seksualine orientacija, kuri turi daugybę raišką. Iš

to peršasi išvada, kad lytinė savastis netaipintina su seksualine orientacija, todėl ir pasakymas „lytinė orientacija“ yra ne tik lingvistiškai klaidingas.

Stambulo konvencijoje vadinamosios socialinės lyties sumodeliavimą, žinoma, galėjo nulemti kita klaida – žmogaus biologinės esmės suplakimas su jo ekonominėmis funkcijomis. Tačiau šis neomarksistinis požiūris taip pat yra akivaizdžiai nelogiškas, nes dėl ekonominių funkcijų santykių šalims galima susitarti, o biologinei savasčiai sutartinė tvarka nepriimtina. Dėl jos įprastai ir nesitariama. Juk normalūs žmonės nesidera, kad, pavyzdžiui, šeimoje dukras gimdys mama, o berniukus – tėtis. Todėl Stambulo konvencijos autoriai, sukurdami trečiąją – socialinę lytį, vadovavosi klaidingais kriterijais ir nuėjo alogizmo keliu. *Šaltinis: Pozicija.org* ■

TARPTAUTINIS PRIPAŽINIMAS

Dr. Mantas Šimėnas: M. Skłodowskos-Curie dotacija – paskata mokslininko karjerai

Praėjusiais metais Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto Taikomosios elektrodinamikos ir telekomunikacijų instituto mokslininkui dr. Mantui Šimėnui buvo skirta prestižinė Marie Skłodowskos-Curie podoktorantūros stažuotės dotacija. Dabar, įpusėjęs projekto vykdymo laikotarpį, fizikas teigia, kad ši finansinė priemonė paranki dėl daugelio priežasčių: „Finansiškai dosni dotacija yra orientuota ne tik į mokslą, bet ir į tyrėją, nes ja siekiama sukurti sąlygas sėkmingai mokslininko karjerai.“

Dr. Mantas Šimėnas VU Taikomosios elektrodinamikos ir telekomunikacijų instituto laboratorijoje

Pakankamas finansavimas mokslininkui

„Marie Skłodowskos-Curie dotacija – tai ir prestižas, ir tikrai dosni finansavimo priemonė. Ši dotacija – ne tik puikus įrašas tyrėjo CV. Ji turi ir kitų privalumų: greta gero mokslininko atlyginimo dotacija atveria tarptautinio mobilumo galimybes, nes lėšas galima naudoti stažuotėms kitose pasaulio šalyse, o tai savo ruožtu praverčia mokslininko kompetencijoms kelti. Štai ir dabar neseniai grįžau iš mėnesio stažuotės Šveicarijos federaliniame technologijos institute Ciuriche“, – sako dr. M. Šimėnas. Tyrėjas pabrėžia, kad ši finansavimo priemonė suteikia laisvę vykdyti mokslinius tyrimus, kuria tvirtą tyrėjo karjeros pamatą ir yra orientuota į jo tobulėjimą.

Darbas pasaulyje pirmaujantioje VU laboratorijoje

Paklaustas apie tai, kodėl, ne vienerius metus praleidęs viename geriausių pasaulio universitetų Jungtinėje Karalystėje, nusprendė grįžti į Lietuvą ir M. Skłodowskos-Curie podoktorantūros stažuotės projektui vykdyti pasirinko Vilniaus universitetą (VU), mokslininkas paaiškina, kad mokslo požiūriu Lietuva gana greitai vežasi prestižines institucijas: „Be asmeninio įvertinimo, šis apdovanojimas taip pat atspindi Taikomosios elektrodinamikos ir telekomunikacijų institute vykdomų tyrimų svarbą pasauliniu mastu. Tai, ką darau VU Mikrobangės spektroskopijos laboratorijoje, technologijų atžvilgiu nelabai skiriasi

nuo to, ką veikiu Londono universitetiniame koledže. Pagal M. Skłodowskos-Curie priemonę finansuojamas mokslininko tyrimas yra susijęs su naujos kriogeninių mikrobangų stiprintuvų metodikos sukūrimu ir pritaikymu EPR tyrimuose.“

Tikslas – sutrumpinti eksperimento laiką ir pagerinti jautrumą

„EPR spektroskopija – plačiai naudojamas įrankis, leidžiantis tirti elektronų sukinius įvairiose sistemose nuo baltymų struktūrų iki kvantinių technologijų. Šiuo metu siekiama pritaikyti EPR tirti itin mažiems sukinių kiekiams, o tai reikalauja išskirtinių EPR įrangos patobulinimų“, – tyrimų lauką pristato dr. M.

Šimėnas. Pasak mokslininko, kadangi elektronų sukinių matavimas gali užtrukti ilgai – iki savaitės, vienas jo tyrimo tikslų – gerokai sutrumpinti eksperimento laiką.

Pritaikoma nuo medicinos iki kvantinių technologijų

„Kadangi elektronų sukinių yra įvairiose medžiagose, EPR gali būti plačiai naudojamas daugelyje sričių. Jį taikant galima nustatyti baltymų, pagrindinės gyvybės statybinės medžiagos, struktūrą. Vaistų veikimas yra susijęs su baltymais, todėl jų savybių ištyrimas gali būti svarbus, gydant įvairias ligas“, – aiškina mokslininkas. Taikant šią metodiką, galima išsiaiškinti konkrečias detales apie medžiagą. Iš medžiagoje esančio elektronų sukinių galima nusakyti mikroskopinę medžiagų struktūrą, lemiančią įvairius reiškinis, pavyzdžiui, fazinius virsmus.

M. Skłodowskos-Curie podoktorantūros stažuotės – viena labiausiai prestižinių mokslinių tyrimų programų Europoje, remianti veiklas, kuriomis siekiama suteikti jauniems mokslininkams galimybę plėtoti savarankišką akademinę karjerą, stiprinti jų kūrybinį potencialą ir didinti atliekamų mokslinių tyrimų kokybę. VU kviečia motyvuotus tyrėjus teikti bendras paraiškias podoktorantūros stažuotėms finansuoti pagal šios finansavimo schemas kvietimą, galiojantį iki 2023 m. rugsėjo 13 d. *Pranešimą parengė VU Viešosios komunikacijos projektų vadovė Liudmila Januškevičienė.* ■

NAUJAUSI TYRIMAI

Vilniaus universiteto mokslininkai – apie kvantines technologijas

Šių metų gegužę Vilniaus universitetas (VU) pasirašė sutartį su Poznanės superkompiuterių ir tinklų centru (PSNC) – pirma institucija Vidurio Europoje, prisijungusia prie IBM kvantinio tinklo. Šis bendradarbiavimas nacionaliniu mastu suteikia infrastruktūrą akademinėi ben-

druomenei naudotis kvantinėmis technologijomis bei plėtoti naujas mokslo ir studijų kryptis kvantinių skaičiavimų srityje. Pasak sudarant sutartį dalyvavusių VU Matematikos ir informatikos fakulteto profesorių Povilo Treigio ir Remigijaus Paulavičiaus, ši sutartis suteikia naujų galimybių tirti ir

studijuoti kvantinius skaičiavimus, taip pasirengiant išnaudoti potencialą technologijų, kurios ateityje žada pranokti klasikinius kompiuterius įvairiose svarbiose srityse: nuo vaistų kūrimo iki finansų rinkų modelių optimizavimo.

Ne tik technologija, bet ir mokomoji medžiaga

„Kvantinės technologijos – labai brangios. Pavyzdžiui, superkompiuterio kaina svyruoja nuo kelių iki dešimties milijonų

NAUJAUSI TYRIMAI

Vilniaus universiteto mokslininkai – apie kvantines technologijas

■ Atkelta iš 5 p.

eurų, o kvantinių kompiuterių žemiausia riba – 60–70 milijonų eurų. Nedidelei valstybei pačiai plėtoti tokias technologijas būtų per brangu, todėl reikia galvoti apie bendradarbiavimą“, – teigia prof. P. Treigys.

„Bendradarbiavimas su PSNC – neatsitiktinis. Šis centras yra alternatyvų neturintis kvantinių technologijų lyderis Vidurio ir Rytų Europos regione. Mūsų partnerystė našių skaičiavimų srityje trunka daugiau nei dešimtmetį. Dabar ir patys galėsime naudotis PSNC turimais ištekliais: tiek išbandyti pačius pajėgiausius kompiuterius ir visą infrastruktūrą, tiek keistis idėjomis ir gerosiomis praktikomis kvantinių technologijų srityje“, – sako prof. R. Paulavičius. Anot jo, perimdami patirtį iš PSNC, galėsime dar tikslingiau investuoti į kvantines technologijas. PSNC, priklausantis Lenkijos mokslų akademijos Bioorganinės chemijos institutui, buvo pirmoji institucija Vidurio Europoje, 2022 m. vasarį prisijungusi prie IBM kvantinio tinklo. Numatyta, kad 2025 m. centras turės ir fizinių kvantinių kompiuterių.

„Šiuo metu turime galimybę tinkle prieiti prie JAV esančių kvantinių skaičiavimų. Tačiau vien prieigos neužtenka. Kad galėtume ja naudotis, turime pasitelkti VU esančią didelio našumo kompiuterijos (angl. *HPC High Performance Computing*) infrastruktūrą. Lietuvoje esame našių skaičiavimų lyderiai, todėl natūralu, kad PSNC norėjo bendradarbiauti su Vilniaus universitetu“, – aiškina prof. P. Treigys. Kaip teigia jo kolega prof. R. Paulavičius, VU taip pat įgijo plačią prieigą prie PSNC parengtų mokomųjų išteklių, kuriuos sieks išversti ir tobulinti, kad būtų galima jais naudotis ir sudaryti sąlygas į šį procesą įtraukti kaimyninių šalių rinkas. PSNC įsipareigojo organizuoti mokymus ir parengti specialistus, kurie galėtų mūsų šalyje ir regione dalintis patirtimi.

Ateityje – kvantinių skaičiavimo kompetencijų centras ir naujos studijų programos

VU prof. Povilas Treigys

„Kvantinės technologijos – mokslo ateitis. Tačiau, kaip sakoma, traukinys važiuoja dabar, todėl, jei neįlipsime, po poros metų būsime pavėlavę. Dabar yra palankus metas pradėti studijas ir mokslinę veiklą, mokytis dirbti kvantinių skaičiavimų srityje“, – įsitikinęs prof. P. Treigys. Prof. R. Paulavičius akcentuoja: „Būtent dėl milžiniško kvantinių technologijų potencialo turėtume galvoti, kaip tapti paslaugų teikėjais, užuot buvę pirkėjais. Turėdami mintyje šią ambiciją, šiemet pasiūlėme įkurti kvantinių skaičiavimų ir tyrimų kompetencijų centrą. Tai – pirmoji iniciatyva Lietuvoje, siekianti sujungti mokslo institucijas ir įmones, suinteresuotas plėtoti mokslo ir verslo bendradarbiavimą kvantinių skaičiavimų srityje.“

Pasak VU mokslininkų, jau kitą semestrą jo studentai galės rinktis naują dalyką – įvadą į kvantinius skaičiavimus. Nuo kitų mokslo metų planuojama pasiūlyti ir daugiau kvantinėms technologijoms skirtų studijų programų. Bendradarbiaujant su Poznanės Adomo Mickevičiaus universitetu, ne tik verčiama mokomoji medžiaga, bet ir su kvantiniiais skaičiavimais susiję mokslai populiarinami konkursuose: gegužę VU komanda dalyvavo PSNC organizuotame kvantiniame hakatone, o kitais metais VU pasiūlyta tokį konkursą organizuoti Lietuvoje.

Kur pritaikysime kvantines technologijas?

„Kvantiniai skaičiavimai yra grindžiami

fizika, matematika ir informatika. Tai – tarpdisciplininė sritis, kur turime sustyguoti kelis dalykus, kad viskas veiktų“, – aiškina prof. P. Treigys. Pasak mokslininko, kaip fizikos mokslų atšaka, kvantinė fizika yra sena sritis. Vis dėlto pačios technologijos, leidžiančios modeliuoti kvantą ir naudoti jį kaip skaičiavimo vienetą, yra dar labai jaunos. „Tik maždaug nuo 2010 m. tokio pobūdžio straipsnių kiekis mokslinėje spaudoje pradėjo didėti ypač greitai arba, kaip pasakytų matemati-

milžiniškai. „Jei, naudodami kvantinių kompiuterių, sugebėsime šiuos modelius pagerinti keliais ar net keliomis dalimis procento, gali būti gauti milijardiniai pelnai visame pasaulyje. Panašiai ir saugumo srityje. Esame saugūs tol, kol niekas negali nulaužti dabartinių saugumo standartų. Vis dėlto našesni kvantiniai kompiuteriai atvers tam realias galimybes, todėl svarbu pradėti ruošti pokvantinei erai, tiriant, kuriant ir diegiant kvantiniams kompiuteriams atsparius šifravimo sprendimus“, – sako profesorius.

Pasaulio galingieji investuoja į kvantines technologijas

Prof. P. Treigys pažymi, kad galingosios pasaulio šalys labai daug investuoja į kvantines technologijas: „Kadangi jų vystymosi tempas yra milžiniškas, ateityje valstybių investicijos augs eksponentiškai. Būtent todėl būdų, kaip atkreipti Lietuvos dėmesį į itin greitai besivystančią kvantinių skaičiavimų sritį, turime ieškoti dabar, sutelkdami pajėgas į žinias apie technologiją ir jai skirtus mokslinius tyrimus.“ Jo teigimu, būtent dabar reikėtų susitelkti, kad VU taptų kvantinių technologijų centru, plečiant bendradarbiavimą tiek lokaliai, tiek regioniniu mastu. Prof. R. Paulavičius pabrėžė, kad, nors kvantinių technologijų lyderė yra JAV, pagal investicijas į kvantines technologijas pasaulyje pirmauja Kinija, kuri 2022 m. joms skyrė 15 milijardų JAV dolerių. Europoje pagal investavimą lyderiauja Jungtinė Karalystė ir Vokietija, dalyvauja Prancūzija, Danija ir Šveicarija. Vokietijoje vyriausybė priėmė sprendimą iki 2026 m. į universalų kvantinio kompiuterio kūrimą iš viso investuoti 3 mlrd. eurų. Prognozuojama, kad iki 2030 m. kvantinės kompiuterijos rinka viršys 4531,04 mlrd. JAV dolerių, o jos augimo tempas sieks 28,2 proc. Būtent todėl VU mokslininkai pabrėžia būtinybę jau dabar investuoti į kvantines technologijas Lietuvoje, kad ateityje galėtume patys prisidėti prie jų vystymo. *Informaciją parengė Vilniaus universiteto Viešosios komunikacijos projektų vadovė Liudmila Januškevičienė.* ■

VU prof. Remigijus Paulavičius.

Justino Auškėlio (VU) nuotr.

kai, eksponentiškai. Kvantinių technologijų lyderė IBM pirmąjį viešai prieinamą kvantinį kompiuterį pristatė 2019 m. Pirmasis kvantinis kompiuteris startavo su 20 kubitų (kvantinio kompiuterio skaičiavimo vienetai) atmintimi, o šiandien turime 433 kubitų skaičiavimo mašiną. IBM teigia, kad jau 2025 m. pristatysiantis 4 tūkst. kubitų atminties kvantinį kompiuterį.“

„Kvantinių kompiuterių potencialas ir ideologija – įgalinti žmones išspręsti tai, ko negali šiuolaikiniai klasikiniai kompiuteriai. Šios sritys – tai kriptografija, cheminių procesų simuliacijos, finansai, logistika ir kt. Pavyzdžiui, tai galėtų būti ir įvairūs optimizavimo metodai finansų rinkose“, – įvardija prof. R. Paulavičius. Pasak jo, kol kas šiuos klausimus žmonija sprendžia labai apytiksliai dėl tokių modelių sudėtingumo. Remiantis algoritimų sudėtingumo teorija, net ir nedaug papildinus uždavinį, jo sudėtingumas išaugs

Vilniaus universiteto mokslininkų tyrimas: tėvystė su mažiau konfliktų ir geresne savijauta

Dr. Lina Gervinskaitė-Paulaitienė

Sumažėjęs šiurkštus tėvų elgesys su vaikais: rečiau keliamas balsas ir mažiau konfliktinių situacijų, dažnesnis vaikų skatinimas ir pagyrimas už tinkamą elgesį, geresnė jų pačių savijauta tėvystėje. Tai tik keli rezultatai iš Vilniaus universiteto (VU) atlikto naujo tėvystės programos tyrimo.

VU Psichologijos instituto Raidos psi-

chopatologijos tyrimų centro mokslininkų dvejus metus vykdytas tyrimas buvo skirtas įvertinti, kaip veikia ir kiek tėvams padeda mentalizacija grįsta tėvystės programa „Švyturys“. Pasaulyje ši programa – pakankamai nauja, o Lietuvoje – pradėta taikyti tik šio tyrimo metu. „Švyturio“ tėvystės programa skirta stiprinti tėvų ir vaikų santykius bei tėvų galimybes suprasti vaikų ir savo vidinį pasaulį. Atliekant tyrimą, buvo bandoma atsakyti į klausimą – kaip ši programa padeda tėvams? Akivaizdu, kad tyrimo rezultatai – įkvepiantys.

Mentalizacijos vaidmuo tėvystėje

„Švyturio“ tėvystės programa (angl. *Lighthouse parenting program*) remiasi prierašumo ir mentalizacijos teorijomis. Mentalizacija – gebėjimas suprasti savo ir kitų vidines būsenas: emocijas, mintis, motyvus, poreikius, įsitikinimus, ir pamatyti, kaip jos

siejasi su elgesiu. Svarbu ir tai, kaip tėvai patys supranta ir atsižvelgia į savo elgesį bei vidines būsenas daugybėje situacijų su vaikais. Supratimas, kaip mamos ar tėčio emocijos, lūkesčiai, veiksmai veikia vaiką, taip pat yra mentalizacijos dalis.

Pagrindiniai programos tikslai yra tėvų mentalizacijos ir tėvų – vaikų santykių stiprinimas. Kodėl renkamas stiprinti būtent mentalizacijos galimybes? Užsienio ir Raidos psichopatologijos tyrimų centre atlikti tyrimai rodo, kad pakankamai sklandus tėvų gebėjimas suprasti vaiko savijautą, nusiteikimas domėtis jo vidiniu pasauliu siejasi su gerais tarpusavio santykiais, vaikų psichikos sveikata, psichologiniu atsparumu. Ir priešingai, jeigu tėvų mentalizacija yra nepakankama arba labai lengvai sutrikdoma, jiems sunku įsivaizduoti, kas slėpi už vaiko elgesio ir kokios jo emocijos bei poreikiai. Tai, savo ruožtu, gali neigiamai veikti tėvų ir vaikų santykius, gali būti susiję

su tėvų ir vaikų patiriamais psichologiniais sunkumais, tėvystės iššūkiais. Kraštutiniais atvejais, prasti mentalizavimo gebėjimai gali sąlygoti ir šiurkštų elgesį ar net smurtą prieš vaikus.

Mentalizacija lengvai pažeidžiama, patiriant stiprias emocijas. Kiekvienam, patiriančiam stiprias emocijas, gerokai sunkiau įsivaizduoti, ką jaučia ar galvoja kitas žmogus, ir apmąstyti savo pačių reakcijas. Išgyvenant stiprias emocijas, didelį stresą, sumažėja galimybė lanksčiai mąstyti ir reaguoti. Emocijos, mintys, reakcijos (tuomet – dažnai automatinės), prielaidos apie kitų žmonių elgesį gali būti skubotos ir tendencingos. Toks mentalizacijos suprastėjimas – normalus ir būdingas daugeliui. Svarbiausia, kad, sumažėjus emocijų intensyvumui, galėtume grįžti į ramią situacijos analizę.

Tėvystė yra lydima nuolatinių stresinių situacijų ir stiprių emocijų, įvairių sunkumų.

■ Nukelta į 7 p.

Vilniaus universiteto mokslininkų tyrimas: tėvystė su mažiau konfliktų ir geresne savijauta

■ Atkelta iš 6 p.

kasdienybės, darbo, šeimos reikalavimų. Tėvai dažnai susiduria ir su savo vaikų emocijomis, kurias turi priimti, padėti vaikui jas išgyventi, suprasti ir reguliuoti, o ši užduotis gali sukelti stiprias emocijas ir patiems tėvams. Tokiais atvejais tėvams labiausiai reikia sklandžios mentalizacijos, tačiau tomis akimirkomis jie tampa ir labai pažeidžiami, atsiranda didelė tikimybė, kad jų mentalizacija suprastės. Čia gali rasti nepalanki veiksnių grandinė: kuo daugiau streso tėvystėje, tuo prastesnė tėvų mentalizacija, tuo sunkiau suvokti, kas vyksta santykiuose su vaiku ir kaip juos stiprinti, o dėl to kyla dar daugiau streso. Dėl to yra itin svarbu stiprinti tėvų mentalizaciją.

Tėvystės programa „Švyturys“ ir jos taikymas

Programą „Švyturys“ sukūrė Gerry Byrne, dirbantis Jungtinėje Karalystėje. Programa šiuo metu taikoma Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje, Lenkijoje, Australijoje, Airijoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Argentinoje, o netrukus bus vykdoma ir Danijoje bei Brazilijoje. Susidomėjimas šia programa nuolat auga. Taip pat daugėja jos mokslinių tyrimų. Kadangi paskelbtų rezultatų dar nėra daug, šio tyrimo indėlis yra labai svarbus.

Mokslininkės šiame tyrime vertino 12 savaitių grupės susitikimų versiją. Vykdydamos tyrimą, jos nuolat bendradarbiavo su originalios programos autoriumi G. Byrne, 12 savaitių versijos autoriumi Matt Ruggiero bei mokslininkais ir praktikais iš kitų šalių. Sesijos vyko kas savaitę ir truko po 2 valandas. Kiekvienos sesijos metu dalis laiko buvo skiriama edukacijai – supažindinimui su teorine medžiaga. Daug susitikimų laiko buvo skiriama patyrimui, užduotims, veikloms, diskusijoms, kurių metu tėvai galėjo suprasti ir įsisaugoti tai, kas buvo pateikta

teorinės dalies metu, ir pažvelgti į sau reikšmingas patirtis.

Programos metu buvo naudojamos metaforos, kurios padeda suprasti reikšmingus tėvų ir vaikų santykių aspektus. Pagrindinė metafora yra švyturys. Jis simbolizuoja mamą ar tėtį kaip švyturį, padedantį vaikui, susidūrus su sunkumais, saugiai grįžti pas juos ir saugų uostą pagalbos, nuraminimo, paramos. Švyturys simbolizuoja ir mentalizavimo procesą, kai tėvai švelnią šviesą, t. y. švelnų domėjimąsi, nukreipia į vaiką, kad suprastų jo jausmus, poreikius, ketinimus ir mintis.

Kaip vyko tyrimas?

Tyrime buvo kviečiami dalyvauti tėvai, turintys bent vieną vaiką iki 12 metų, kurie kreipėsi pagalbos į specialistus dėl savo arba vaikų turimų problemų, pavyzdžiui, elgesio, emocinių, mokymosi sunkumų, ar yra patyrę sudėtingų išgyvenimų. Tyrimo grupėse dalyvavo 101 dalyvis (tėtis arba mama), 82 iš jų buvo moterys. Dirbo 9 grupės Vilniuje ir Klaipėdoje. Grupių dydis svyravo nuo 7 iki 15 tėvų vienoje grupėje.

Atliekant tyrimą, su VU mokslininkais bendradarbiavo net 18 psichologų, kurie buvo apmokyti vesti „Švyturio“ programos susitikimus. Grupės vyko 5 skirtingose įstaigose. Įvyko 12 tėvų grupės susitikimų. Susitikimų temos buvo susijusios su tėvų ir vaikų santykiais, emocijų atpažinimu ir supratimu, tėvų ir vaikų bendravimo aspektais. Susitikimų metu buvo atliekamos skirtingos užduotys, vyko diskusijos, o dalyviai turėjo galimybę pasidalinti savo tėvystės patirtimis ir užduoti dominančius klausimus. Kiekvieną susitikimą vedė bent du specialistai.

Tėvai, kurie norėjo dalyvauti programoje, buvo kviečiami užpildyti tris klausimynus – prieš dalyvavimą, programai pasibaigus ir praėjus trims mėnesiams po susitikimų pabaigos. Tyrimo metu buvo domimasi tėvų patirtimi, dalyvaujant programoje.

Ką rodo tyrimo rezultatai?

Programos nauda buvo vertinama skirtingais aspektais. Dominantis, kaip kinta tėvų elgesys, tėvų ir vaikų santykiai, šeimos funkcionavimas, tėvų savijauta ir vaikų patiriamie sunkumai. Toliau aptariami svarbiausi rezultatai:

– ryškiai sumažėjo šiurkštus tėvų elgesys su vaikais: rečiau buvo pakeliamas balsas, rečiau kilo konfliktinės situacijos, tėvai mažiau gėdindavo vaikus ar sukeldavo jiems kaltės jausmą;

– tėvai dažniau pozityviai skatino vaikus, gyre juos už tinkamą elgesį;

– pagerėjo pačių tėvų savijauta, sustiprėjo tėvų pasitikėjimo savimi, kaip tėvais, jausmas, sumažėjo tėvystės keliamas stresas. Tėvai jautėsi galintys geriau susidoroti su tėvystės keliamais sunkumais, galintys atidžiau pasirūpinti vaiko poreikiais. Šie jausmai išliko ir praėjus trims mėnesiams po programos pabaigos;

– tėvai įvardijo pagerėjusius santykius šeimoje, tėvų, kaip komandos, sustiprėjimą. Nors didžioji dalis tėvų dalyvavo po vieną, atrodo, kad dalyvavimas programoje paveikė santykius ir su nedalyvavusiais programoje tėvais;

– buvo vertinama, kaip keičiasi tėvų mentalizacija;

– sustiprėjo į save nukreipta mentalizacija – galimybė suprasti ir domėtis savo paties vidinėmis būsenomis;

– sustiprėjo motyvacija svarstyti ir aptarti;

– sustiprėjo į vaiką nukreipta mentalizacija, t. y. smalsumas ir siekis suprasti, kas slypi už konkretaus vaiko elgesio, domėjimasis jo psichikos būsenomis.

Prieš ir po programos buvo analizuota, kaip tėvai vertina savo vaikų patiriamus sunkumus: emocijas, elgesio problemas, hiperaktyvumą, problemas su bendraamžiais.

Vaikų sunkumus tėvai vertino kaip mažesnius ir iškart po programos, ir praėjus trimis mėnesiams. Tai reiškia, kad po dalyvavimo šioje programoje vaikų sunkumai, tėvų akimis, nebėra tokie dideli, kaip atrodė prieš ją. Išryškėjo įdomus rezultatas, kad tėvų ir vaikų santykių kokybės vertinimas iškart po programos pagerėjo, bet ne itin reikšmingai. Tačiau, praėjus trimis mėnesiams po programos, santykiai ryškiai pagerėjo, tapo šiltesni, geresni ir artimesni. Tai rodo, kad gali pririnkti laiko tėvų ir vaikų santykiams pagerėti.

Tėvai atsiliepimuose dalijosi mintimis, kad bendrumo ir bendrystės jausmas programos metu, galimybė dalintis savo patirtimis su kitais tėvais padėjo pajusti, jog jie nėra vieni su savo sunkumais. Jausmas, kad nesi vienas, buvo labai reikšmingas ir padedantis. Tėvų atsiliepimuose taip pat buvo minčių, kad programa turėjo reikšmingą terapinį poveikį. Paklausus tėvų apie programos naudą, beveik 70 proc. ją įvertino pačiu aukščiausiu balu – kaip ypač naudingą, o 20 proc. – kaip labai naudingą. Programą kitiems tėvams rekomenduotų beveik 80 proc. jos dalyvių.

Tyrimo reikšmė

Tyrimas parodė, kad „Švyturio“ programa yra veiksminga ir naudinga tėvams. Dalyvavdami programoje, tėvai gauna naudos tėvystėje, gerėja tėvų ir vaikų santykiai. Taip pat gerėja pačių tėvų psichologinė savijauta ir mažėja vaikų patiriamie sunkumai. Tad ši programa – naudinga skirtingais aspektais.

Kadangi programa – pakankamai nauja ir būtent tokia jos versija (12 savaitių trukmės) yra mažai tyrinėta, gauti rezultatai padeda suprasti, kaip veikia ši programos versija ir kaip tyrimo rezultatai svarbūs Lietuvoje ir tarptautiniu mastu. Tyrimo duomenys prisideda ir prie smurto prieš vaikus prevencijos, tėvų ir vaikų psichikos sveikatos stiprinimo. *Autorė yra Vilniaus universiteto Psichologijos instituto tyrėja.* ■

LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

VDU studijuojantys ukrainiečiai jaučiasi kaip namuose

Nuo plataus masto karo pradžios Ukrainoje Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) priėmė daugiau nei tris šimtus studentų iš Ukrainos. Lietuvos ir Ukrainos pirmųjų ponių – Dianos Nausėdienės ir Olenos Zelenskios iniciatyva VDU Švietimo akademijos patalpose Vilniuje atidarytas Ukrainos centras – humanitarinės pagalbos ir švietimo erdvė, kurioje jau apsilankė daugiau nei 24 tūkst. ukrainiečių. VDU studijuojantys ukrainiečiai aktyviai dalyvauja bendruomenės veiklose, savanoriauja šiame centre ir tiki, kad universitete įgyta patirtis pravers, atstatant savo gimtąją šalį.

Organizuoja susibūrimus

Kyjive gyvenusi Kateryna Strutinska į Lietuvą atvyko 2022 m. kovą. Planavusi čia pabūti tik kelias savaites ar mėnesius, Kateryna ilgam įsikūrė Kaune – teisės magistrą turinti mergina įstojo į VDU Diplomatinės ir tarptautinių santykių magistrantūrą. „Neįsivaizdavome, kad karas truks taip ilgai. Kaune gyvena artimi mano tėvų draugai, kurie mus labai šiltai priėmė. Esu jiems už viską labai dėkinga. Nesigailiu, kad pasirinkau studijuoti VDU. Man čia labai patinka ir tai yra puiki galimybė įgyti europinį išsilavinimą ir išbandyti save naujoje srityje. Dėstytojai yra

Ukrainos ambasadorius P. Bešta, Oleksandras Šyba ir Ukrainos centro vadovas A.Kumža.

Jono Petronio nuotr.

malonūs ir draugiški, VDU bendruomenė visada pasirėngusi tau padėti“, – teigia magistrantė. Dėl didelės ukrainiečių bendruo-

menės universitete ji jaučiasi kaip namie. Tarp jos draugų – studentai iš viso pasaulio. Magistrantė aktyviai dalyvauja ukrainiečių bendruomenės veikloje. Studentai pokalbių kanale „Telegram“ diskutuoja įvairiomis temomis, sprendžia iškilusias problemas, padeda vieni kitiems, organizuoja susitikimus.

„Visada stengiamės paliesti karo temą, kad pasaulis ir kauniečiai jos nepamirštų. Tai darome, organizuodami įvairius susibūrimus. Pavyzdžiui, minint karo metines, vasario 24 d., išėjome į gatves su pačių pasigamintais plakatais. Dalyvavome diskusijoje dėl Ukrainos centro atidarymo Kaune – tokio pat, koks yra Vilniuje“, – pasakojo Kateryna.

Merginos didžiausia aistra – dainavimas. Praėjusią vasarą ji surengė koncertą ukrainiečiams „Kauno – Europos kultūros sostinės“ įkurtame „CulturEUkraine“ centre, kuris šiuo metu jau uždarytas. Kateryna dainavo ukrainietiškas dainas kartu su kitais atlikėjais, koncerto metu rinko paramą karo aukoms. Ateityje mergina planuoja savanoriauti ir Ukrainos centre Vilniuje.

■ Nukelta į 8 p.

LIETUVOS UNIVERSITETUOSE

VDU studijuojantys ukrainiečiai jaučiasi kaip namuose

■ Atkelta iš 7 p.

Gyvena šia akimirka

Iš didmiesčio atvykusi Kateryna nedideliame Kaune kartais jaučia veiklos trūkumą, tačiau pripažįsta, kad, kai tavo šalyje vyksta karas, rami ir taiki aplinka – geriausia vieta gyventi. „Iš pradžių buvo sunku priprasti čia gyventi, nes visada norėjau grįžti namo (ir vis dar noriu). Labai pasiilgdavau namų, tačiau su draugų ir mylimojo, kurį sutikau Kaune, palaikymu pripratau daug lengviau. Labai vertinu didžiulį lietuvių palaikymą. Jūs esate nuostabūs žmonės“, – pasakojo Kateryna. Pasak jos, lietuviai gali būti pavyzdys kitoms šalims savo stipria politine pozicija ir patriotizmu: „Būdama Kaune, iš lietuvių negirdėjau blogų komentarų apie savo šalį. Esate dideli patriotai, ir tai mane tikrai labai stebina. Taip pat čia man labai patinka gamta ir gražūs keliai.“ Gyvendama Lietuvoje, mergina mėgaujasi kiekviena akimirka ir apie tolimus planus stengiasi negalvoti.

„Prieš karą viską labai detalai planuodavau, bet dabar Ukrainoje sakome: mes nežinome, kas bus kitą minutę, tai kaip galite klausti apie mūsų planus. Pirmiausia mano planas – baigti VDU, o po to bus matyti. Žinoma, labiausiai norėčiau, kad karas baigtųsi kuo greičiau ir visi ukrainiečiai galėtų grįžti namo – į savo mylimą Ukrainą“, – sakė Kateryna.

Patirtimi dalijasi su bendraamžiais

Pagal mainų programą ekonomiką VDU studijuojantis Oleksandras Šyba visą savo laisvalaikį skiria savanorystei Ukrainos centre. Vaikinas padeda organizuoti įvairius mokymus, renginius, kalbų kursus ir stovy-

klas vaikams. „Ukrainos centro atidarymas praėjusių metų birželio mėnesį buvo išskirtinis įvykis, nes tai – unikalūs centras visoje Europoje. Man yra didžiausia garbė būti šio projekto dalimi ir dirbti su nuostabia savanorių komanda, teikiančia visą reikiamą pagalbą Ukrainos moterims ir vaikams, kurie turėjo bėgti iš savo šalies dėl Rusijos vykdomo karo.“

Pasak Oleksandro, savanorystė yra geriausias būdas išlaikyti ryšį su tėvyne: „Savanoriaudamas ne tik padedu žmonėms, saugau mūsų tradicijas, bet ir įgaunu naujos patirties, susipažįstu su įdomiais žmonėmis. Praleidžiu daug laiko, klausydamasis karo istorijų, tačiau, nors jos ir liūdnos, kartu ir kupinos vilties – tai mane motyvuoja ir toliau savanoriauti.“ Savo patirtimi Ukrainos centre ir VDU vaikinai dalijasi su bendraamžiais. „Man pasisekė, kad studijuojau ekonomiką pas geriausius dėstytojus VDU. Per vienerius metus ne tik įgijau vertingų žinių, bet ir gero patobulinau tarptautinės komunikacijos įgūdžius, kas man yra be galo svarbu, nes po pergalės kare planuoju prisidėti prie Ukrainos atstatymo“, – pasakojo Oleksandras.

Vaikinas norėtų ateityje tęsti studijas VDU, toliau savanoriauti Ukrainos centre ir padėti savo šaliai: „Norėčiau pasakyti ačiū Lietuvai, kiekvienam lietuviui ir VDU už tai, kad tapo mano antraisiais namais“.

Susivienijo studentai iš trijų Kauno universitetų

Priešingai nei dauguma studentų iš Ukrainos, VDU biologijos doktorantas Volodymyras Vasilenko į Lietuvą atvyko prieš ketverius metus, dar neprasidėjęs plataus masto karui – dėl darbo VDU Gamtos mokslų fakultete. Šiuo metu jis yra VDU

Oleksandas Šyba su Ukrainos centro savanorių komanda

Gamtos ir technologijos mokslų tyrimų instituto jaunasis tyrėjas. Prasidėjęs karui, jis prisijungė prie VDU ambasadorių komandos – 60-ies studentų iš įvairių pasaulio šalių, kurie yra pasirengę atsakyti į klausimus, duoti patarimų ar kitaip padėti tarptautiniams universiteto studentams. „Iš universiteto bendruomenės sulaukiame labai daug pagalbos, nes tiek rektoratas, tiek Gamtos mokslų fakultetas ir Tarptautinių ryšių departamentas organizuoja įvairius renginius. Mūsų studentai dalyvauja bendroje universiteto veikloje: konferencijose, „Transform4Europe“ aljanso renginiuose, „Erasmus“ dieneose.“ Pasak Volodymyro, ukrainiečiai studentai jau pakankamai apsiprato šalyje, tad patys žino, kuriose veiklose nori dalyvauti ir kaip jas rasti.

Atvykęs į Lietuvą, jaunasis mokslininkas bendravo su kitų universitetų studentais iš

Ukrainos, o prasidėjęs karui kartu su jais prisijungė prie iniciatyvos „CulturEUkraine“ – Laisvės alėjoje atsidiariusiame centre. „Norėjome, ką nors suorganizuoti studentams, kad jie galėtų atsiriboti nuo naujienų ir šiek tiek atsipalaiduoti. Tad trys Kauno universitetai, kurie pernai minėjo savo įkūrimo šimtmetį, susivienijo ir organizavo neformalią programą ukrainiečiams. Studentai rinkdavosi savaitgaliais, žaisdavo stalo žaidimus, eidavo į muziejus, sporto renginius, keliavo po Vilnių, Trakus, ir Palangą.“

Nors Volodymyras įsikūrė Kaune, kur čia gyvena su savo šeima ir į Ukrainą grįžti neplanuoja, ukrainiečių studentai turi daug įvairių galimybių, kurias jiems suteikia universitetas: „Dalis studentų vis dar ieško savęs, dalis yra užtikrinti, kad liks Lietuvoje, o kiti, gavę diplomus, vyks į Vakarų Europą. Tokia ta pasirinkimų laisvė.“ ■

SUKAKTYS

Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas Konstantinas Aleksa

Valentinas Aleksa

2023 m. rugsėjo 1 d. sukako 160 metų, kai Kumetiškioje, Kalvarijos apskrityje, Augustavo gubernijoje (dabar – Marijampolės savivaldybė) Jono Aleksos (1812–1884) ir Elžbietos Monkevičiūtės-Aleksienės (1824–1886) šeimoje gimė būsimasis lietuvių pedagogas, pasižymėjęs Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas Konstantinas Aleksa.

Baigęs Marijampolės gimnaziją, K. Aleksa mokėsi Rusijoje, Pskovo matininkų mokykloje, vėliau – aukštojoje Lvovo politechnikos mokykloje. Rusijos okupaciniu laikotarpiu, gyvendamas Lietuvoje, su broliu Juliumi Aleksa (1855 ar 1858–1891) rašė į lietuvių spaudą. Vėliau gyveno Galicijoje (dabar – Ukraina). 1921 m. atvyko į Vilnių ir vienerius metus dirbo daržininkystės mokykloje.

Apsigyvenęs Vilniuje, K. Aleksa aktyviai įsitraukė į lietuvių politinį ir kultūrinį judėjimą. 1922 m. pradėjo mokytojo darbą Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje, dėstė matematiką, geografiją ir lenkų kalbą. Netrukus tapo gimnazijos inspektoriumi. Nuo 1922 m. – Lietuvių mokslo draugijos narys. 1925 m. su kitais įkūrė Šv. Kazimiero draugiją. Buvo jos sekretorius, vėliau išdininkas. Su Juozu Vaičiūnu ir Emilija Stragaite 1925 m. parengė leidinį „Švento Kazimiero draugijos jaunimui auklėti ir globoti įstatai“. Ši draugija rūpinosi jaunosios pavergtųjų lietuvių kartos švietimu: steigė jaunimo skyrius, lietuviškas pradžios mokyklas, knygynus, skaityklas, bibliotekas, vaikų darželius, neturtingiems vaikams skirtas prieglaudas, bendrabučius, valgyklas, skatino lietuvių tautinį patriotizmą.

Draugija turėjo apie 40 tūkst. narių, 476 skyrius. Beveik visi draugijos skyriai turėjo savo knygynėlius, choras, vakarinius jaunimo švietimo kursus, organizuodavo šimtus koncertų ir vaidinimų, minėjimus, dainų šventes, sporto šventes, gegužines, platino lietuvišką spaudą. Kai kurie skyriai turėjo pučiamųjų orkestrus. Visi nariai dėvėjo žalias kepuraites. Veikė 39 viešosios skaityklos. Draugija organizavo ir išlaikė 26 vaikų darželius. Vien 1927 m. draugijos nariai surengė 117 paskaitų. Didesnėse parapijose Šv. Kazimiero draugijos rajonai turėjo savo išsiuvinėtas vėliavas. Buvo

rengiamos kaimų ir parapijų chorų varžytuvės, vakarėliai, organizuojami lietuviškų knygų skaitymai. Tai buvo vienintelė ano meto organizacija, subūrusi per 80 procentų Rytų ir Pietų Lietuvos jaunimo lietuviškam darbui.

K. Aleksa buvo Vilniaus krašto Lietuvių mokytojų sąjungos pirmininkas. Su kitais jis steigė lietuvių mokyklas tuo metu Lenkijos okupuotame Vilniaus krašte. Šios organizacijos nariai, ypač jos vadovai, okupacinės lenkų valdžios buvo laikomi antivalstybinių nuotaikų kurstytojais. Prieš juos valdžia ėmėsi policinių ir administracinių represijų. Lietuvių mokytojų sąjunga 1925–1935 m. daug nuveikė, plėsdama lietuvių švietimą Vilnijoje.

Konstantinas Aleksa

Organizavo vakarinius kursus, vaidinimus, rinko tautosaką ir medžiagą Vilniaus krašto lietuvių mokyklų istorijai, kurios dalį paskelbė Vilniaus lietuvių laikraščiuose. Bendradarbiavo laikraštyje „Vilniaus aidas“, žurnale „Mūsų Vilnius“ ir kitoje lietuvių spaudoje. Buvo Vilniaus „Ryto“ draugijos ir daugelio kitų lietuvių organizacijų aktyvus narys. Iš savo santaupų rėmė lietuvių reikalus.

Nuo 1928 m. K. Aleksa buvo kooptuotas į Laikinojo Vilniaus lietuvių komiteto narius. 1928 m. okupacinės lenkų valdžios buvo suimtas su kitais lietuvių patriotais ir kalintas Vilniaus Lukiškių kalėjime už lietuvių puoselėjimą šiame krašte. Vilniaus „Ryto“ draugijos ir daugelio kitų lietuvių organizacijų aktyvus narys.

K. Aleksa mirė Vilniuje 1935 m. sausio 23 d. Laikraštyje „Mūsų Vilnius“ 1935 m. vasario mėnesį paskelbta: „Velionis buvo lietuvis patriotas ir visuomenininkas. <...> Vilniuje būdamas, veikliai dalyvavo beveik visose mūsų draugijose. Ypač daug pasidarbavo Šv. Kazimiero draugijai.“ 1935 m. sausio 26 d. Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje pamokų nebuvo, nes gimnazijos direktorius, visi mokytojai ir mokiniai dalyvavo K. Aleksos laidotuvėse. Palaidotas Vilniuje, Vilniaus senosiose (dabar – Bernardinų) kapinėse, šalia mylimo sūnaus Konstantino Vytauto Aleksos (1907–1933). ■

Geodezininko Petro Variakojo palikimas

Valdas Urbanavičius

Šiais metais sukako 115 metų nuo žymaus Lietuvos mokslininko geodezininko ir pedagogo, doc. Petro Variakojo gimimo. Per ilgus dėstytojavimo metus jis išmokė geodezijos pagrindų daugelį topografijos, geodezijos, žemėtvarkos ir hidrotechnikos specialistų.

Petras Variakojs gimė 1908 m. birželio 15 d. Biržų apskrityje Tauniūnų kaime. Baigęs pradinę mokyklą, įstojo į Biržų gimnaziją, kurią baigė 1929 m. Atlikęs karinę priev-

lę ir metus padirbėjęs matininko darbininku, 1931 m. P. Variakojs išvyko į Čekoslovakiją (dabar – Čekijos Respublika) studijuoti matavimo mokslų Brno aukštojoje technikos mokykloje. 1938 m. baigė studijas, įgydamas geodezijos inžinieriaus kvalifikaciją. Tais pačiais metais pradėjo dirbti Žemės ūkio ministerijos Žemės tvarkymo departamente inžinieriumi. 1938 m. atliko Palangos miesto, o 1939 m. – Raseinių miesto trianguliacijos darbus. 1939 m. P. Variakojs buvo paskirtas Kėdainių aukštesniosios kultūrtechnikos ir geodezijos mokyklos geodezinių disciplinų dėstytoju.

1944 m. hitlerininkai, traukdamiesi iš Lietuvos, susprogdino geriausias Kėdainių miesto pastatus, tarp jų ir kultūrtechnikos mokyklą. 1945 m. gegužės 7 d. reorganizavus šią mokyklą į Kauno žemės ūkio technikumą, P. Variakojs buvo paskirtas technikumų dėstytoju, o vėliau – direktoriaus pavaduotoju mokymo reikalams. Čia jam teko dar ne kartą keisti ir veiklos vietą, ir pavadinimą.

Petras Variakojs

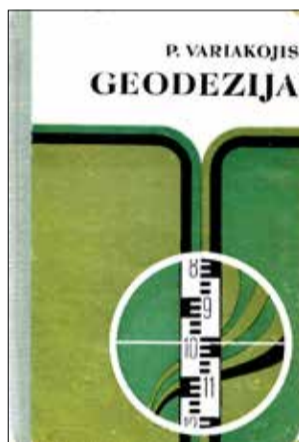
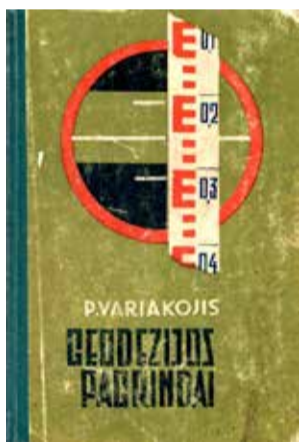
2002 m. šis technikumus buvo prijungtas prie Kauno kolegijos, kurioje ir dabar vykdoma geodezijos studijų programa.

1946 m. P. Variakojs buvo pakviestas į Lietuvos žemės ūkio akademiją (dabar – Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija) dirbti docentu. Nuo 1968 iki 1975 m. dirbo ir papildomą administracinį darbą – buvo Hidromelioracijos ir žemėtvarkos fakulteto prodekanas. 1984 m. išėjo į pensiją. Mirė 1989 m. rugpjūčio 17 d.

P. Variakojo palikimas – vadovėliai ir metodiniai leidiniai. Jo iniciatyva į lietuvių

kalbą išverstas prof. P. Orlovo vadovėlis „Geodezija“. 1960 m. jis parašė ir išleido knygą „Geodeziniai matavimai žemės ūkyje“, 1964 m. – „Klaidų teorijos ir matavimų išlyginimo pagrindai“, 1966 m. išleido vadovėlį „Geodezijos pagrindai“, 1984 m. – vadovėlį „Geodezija“. P. Variakojs parengė keliolika metodinių patarimų leidinių studentams, parašė mokslinių straipsnių enciklopedijai, parengė 6 tūkst. terminų apimties geodezijos žodyną lietuvių, rusų, anglų ir vokiečių kalbomis.

P. Variakojs buvo žinomas kaip geras savo specialybės žinovas, gebėjęs meistriškai perteikti mokslo žinias. Dėstė suprantamai, nuosekliai ir aiškiai. Sumaniai naudojami pagalbinėmis priemonėmis, geodeziniais prietaisais. Buvo teisingas ir nuoširdus, negailėdamas laisvalaikio dirbo su studentais. Mylėjo Lietuvą ir saugojė visa, kas buvo susiję su nepriklausomos Lietuvos geodezijos darbais. *Straipsnio autorius yra Kauno kolegijos geodezijos studijų programos dėstytojas.* ■

Doc. Petro Variakojo parengti vadovėliai

Palangos miesto trianguliacijos bazės matavimo akimirkos. Pirmas iš kairės – Petras Variakojs (1938). Archyvo nuotr.

Prof. dr. Stasys Vėlyvis teisės moksle ir teisinėje empirikoje

Prof. dr. Juozas Žilyis

Pabaiga. Pradžia Nr. 13 (727)

Naujos galimybės ir prielaidos įvairiausių teisei veiklai atsirado, kai buvo atkurta Lietuvos Respublika, t. y. po 1990 m. kovo 11-osios. Nors Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba ir nustatė, kad Lietuvos Respublikoje ir toliau galioja tie iki šiol veikę Lietuvos įstatymai bei kiti teisės aktai, kurie neprieštarauja Lietuvos Respublikos Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui, tačiau nedelsiant buvo imtasi veiksmų spartinti teisinės sistemos reformą, brandinti naują teisinio reguliavimo politikos koncepciją.

1990 m. liepos 18 d. Aukščiausiosios Tarybos Atkuriamojo Seimo Prezidiumas patvirtino darbo grupes ir jų vadovus kodeksų projektams rengti: Baudžiamojo kodeksų projektams rengti: Baudžiamojo proceso

(vadovas M. Kazlauskas), Civilinio kodekso (vadovas P. Vitkevičius), Santuokos ir šeimos (vadovas P.-V. Rasimavičius), Bausmių vykdymo kodekso (vadovas J. Prapiestis). Civilinio proceso kodekso projekto rengimo darbo grupės vadovu buvo paskirtas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Civilinės teisės ir proceso katedros vedėjas S. Vėlyvis. Nors kodeksų projektų parengimo terminai buvo netikroviški (darbo grupės kodeksų projektus turėjo parengti ir pateikti Aukščiausiosios Tarybos Teisinės sistemos komisijai ne vėliau kaip iki 1992 m. sausio 1 d.), sprendimas dėl darbo grupių sudarymo ir jų veikla savaime skatino kryptingą diskusiją dėl Lietuvos teisės, jos paveldo santykio su tuometine teisine tikrove bei raidos. Darbo grupių vadovai ir nariai ilgainiui keitėsi.

Negalima nepabrėžti, kad teisinė padėtis, kai Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, vėliau pervardinta Atkuriamuoju Seimu, Vyriausybė ir kitos valstybės institucijos kūrė visa apimančią teisinę sistemą ir vykdė teisės reformą, buvo kitokia nei XIX amžiaus pradžioje atkūrus Lietuvos valstybę. Vertinant istorines teises aplinkybes, ypač reikėtų atkreipti dėmesį, kad tada ekonominė ūkio sankloda, kurios pagrindą sudarė privati nuosavybė ir sutarčių laisvė, nebuvo keičiama. Todėl anuomet svetimos civilinės ir komercinės teisės recepcija, įtvirtinta pirmuosiuose Lietuvos valstybingumą atkuriančiuose aktuose, nors ir esmingai paveikta

nacionalinės įstatymų leidybos, galėjo išsilaikyti visą nepriklausomybės dvidešimtmetį.

Vadinasi, po 1990 m. kovo 11 d. reikėjo nedelsiant reformuoti socialistinę-administracinę ekonominę sistemą, pagrįstą socialistine nuosavybe, privačios nuosavybės draudimu ir ūkio administracinio valdymo sistema, į laisvosios rinkos ekonominę sistemą, pagrįstą privačios nuosavybės ir sutarčių laisvės principais. Nors Lietuvos Respublikos Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme ir buvo deklaruota, kad Lietuvos ekonominės sistemos pagrindas yra Lietuvos Respublikos nuosavybė, kurią sudaro piliečių privati

nuosavybė, piliečių, susijungusių į grupes (kolektyvus), nuosavybė ir valstybinė nuosavybė, taip pat tai, kad valstybė garantuoja visiems nuosavybės subjektams galimybę savarankiškai valdyti jiems priklausančius objektus, jais naudotis ir disponuoti, teisinių priemonių šiems konstitucinėms nuostatomis įgyvendinti nebuvo. Teisinio reguliavimo spragas turėjo užpildyti naujieji Lietuvos Respublikos teisės aktai.

Šios srities įstatymus pradėjo rengti neformali darbo grupė, kurioje, be S. Vėlyvio, dirbo V. Gudelis, E. Kabašinskas,

■ Nukelta į 10 p.

Nuoširdūs sveikinimai Birutei Butkevičienei gimtadienio proga!

Birutė Butkevičienė (g. 1938 08 20 Joniškėje) – viena ilgiausiai, net 23 metus, Vilniaus universiteto bibliotekai vadovavusių direktorių. Šiai bibliotekai ji atidavė 45 metus ir 2 mėnesius.

Prof. dr. Stasys Vėlyvis teisės moksle ir teisinėje empirikoje

■ Atkelta iš 9 p.

V. Pakalniškis, S. Vaitkevičius, A. Prapiestis (lietuviškų tekstų redaktorius), P. Skaisgiris, R. Zabaraušienė, K. Valašinas, J. Rudelevičius. Beje, Aukščiausiosios Tarybos Ekonomikos komisijos pirmininkas G. Vagnorius, pristatydamas Ūkinių bendrijų ir Akcinių bendrovių įstatymų projektus ir išskirtinai paminėdamas tuos, kurie juos rengė, kalbėjo: „Žmonės sugebėjo parengti įstatymą, kuris reikalavo labai daug darbo, o tie, kurie turėtų organizuoti tų įstatymų darbą, nesugebėjo per šešis mėnesius, nors kiekvieną mėnesį apie tai buvo kalbama, primenama, reikalaujama, įforminti darbo grupių ir įteisinti jų veiklą, net suteikti lėšų ir sąlygų, kad žmonės galėtų dirbti.“

Nors ir nebuvo visapusiškesnio patyrimo šioje srityje, tačiau entuziazmas, valstybinės pareigos supratimas buvo prielaida to, kad per labai trumpą laikotarpį buvo parengti būtinais teisės aktais, t. y. pagrindiniai teisiniai įrankiai, kuriais remiantis buvo kuriama Lietuvos ūkio funkcionavimo norminė bazė. Štai pirmajame tokio pobūdžio Lietuvos Respublikos įmonių įstatyme buvo įtvirtintas individualios (personalinės) įmonės, tikrosios ūkinės bendrijos, komandinės (pasitikėjimo) ūkinės bendrijos, akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės, valstybinės (vietos savivaldybės) įmonės teisinis statusas.

To meto teisinėje aplinkoje, kurioje buvo legitimizuotas tik valstybinis centralizuotas ūkinės veiklos valdymas, Įmonių įstatymas buvo tikrai revoliucinis reiškinys. Principas, kad įmonės veikia savarankiškai, joms neprišalomos valstybinės valdžios ar valdymo organų užduotys, kad šie organai neturi teisės tvarkyti įmonių reikalų ar administraciniais metodais reguliuoti jų ūkinę veiklą, šiandien suprantamas kaip elementarus ūkinės veiklos pagrindas, o 1990 m. buvo iššūkis egzistavusiai ekonominei sanklodai. Aišku, Įmonių įstatymu, kuris laikytinas visapusiškesnio ūkinės veiklos teisinio reguliavimo pagrindu, buvo sukurtos tik bendrosios reformos kryptys.

Netrukus buvo priimti akcinių bendrovių, valstybinių įmonių, ūkinių bendrijų ir kitų ūkio subjektų veiklą pagrindžiantys teisės aktai. Šiek tiek vėliau buvo priimtas Įmonių bankroto įstatymas [23]. Teisinio reguliavimo reiškinys seka lėmė ir valstybinio turto pirminio privatizavimo proceso norminį apibrėžimą. Nors ir buvo sudaryta darbo grupė, kuri turėjo parengti Lietuvos Respublikos komercinio kodekso projektą, tačiau, nepavykus suformuluoti šio kodekso mokslinės sisteminės koncepcijos ir pradėjus rengti Civilinio kodekso projektą, šios srities teisės normų sisteminimo siekis taip ir liko neįgyvendintas.

Darbų spartą ir ūkinės reformos dinamizmą rodo Aukščiausiosios Tarybos

nustatyti įstatymų įsigaliojimo terminai. Štai 1990 m. gegužės 8 d. Įmonių įstatymas įsigaliojo 1990 m. liepos 1 d., o iki 1990 m. spalio 1 d. turėjo būti perregistruotos visos įmonės, kurios buvo pradėjusios savo veiklą iki įsigaliojant įstatymui. 1990 m. liepos 30 d. Akcinių bendrovių įstatymas įsigaliojo jau 1990 m. rugpjūčio 1 d. Valstybinių įmonių įstatymas pradėjo veikti nuo spalio 1 d., Ūkinių bendrijų įstatymas – 1990 m. spalio 22 d. Buvo numatomos ir kai kurios įstatymų įsigaliojimą amortizuojančios išlygos, tačiau Aukščiausioji Taryba, reikšdama politinę valią, skubėjo vykdyti ūkinę reformą, kuri, apimdama visas socialinio gyvenimo sritis, keitė socialinę gyvenimą.

Teisinės sistemos reforma buvo įgyvendinama sudėtingomis ir prieštariningomis politinėmis ir socialinėmis sąlygomis, kai konkuravo idėjos, kirtosi objektyviai susiklosčiusios aplinkybės ir subjektyvūs interesai. Mokslininkai, vertindami to meto teisinę kūrybą, atkreipė dėmesį, kad „analizuojant teisės kūrimą Lietuvoje kokybiniu atžvilgiu, džiūgavimui nėra pagrindo. Intensyvus, tačiau chaotiškas Lietuvos parlamento ir Vyriausybės darbas, priimant teisės aktus, vargu ar gali būti pavadintas teisės sistemos kūrimu. Šešerių metų teisės aktų leidybą Lietuvoje tiksliausiai būtų įvardyti diletantišku „skylių lopymu“, grupinių ar net individualių interesų išraiška ir įteisinimu, bet jokių būdu ne teisės sistemos kūrimu“.

Neprieštaraujant ir šiai nuomonei, vis dėlto reikėtų dar kartą, grįžtant į praeities aktualijas, pasakyti, kad ūkinę veiklą reglamentuojančių teisės aktų, civilinės teisės normų sisteminimo, kodifikacijos poreikis vis labiau ryškėjo. Atnaujinama Civilinio kodekso projekto rengimo darbo grupė. Nors tuo metu S. Vėlyvis jau dirbo Lietuvos Respublikos Vyriausybės aparato Ūkio mechanizmo skyriaus referentu, o vėliau – Privatizavimo skyriaus vedėju pavaduotoju, jis buvo patvirtintas šios darbo grupės nariu.

S. Vėlyvis dalyvavo rengiant ne tik prieš tai minėtų teisės aktų, susijusių su ūkinės veiklos teisiniu reguliavimu, privatinės teisės institutų atkūrimu, projektus, bet ir daugelį kitų. Dirbdamas Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Juridinio skyriaus vyr. konsultantu, rengė išvadas dėl daugelio įstatymo iniciatyvų. Anuometinėje Aukščiausiojoje Taryboje šios išvados, nors ir neturėjo lemiamos reikšmės priimant politinius sprendimus, tačiau jose išreikštos teisinės pozicijos negalėjo nebūti svarbios teisėkūrai. Neretai jos tapdavo politinių diskusijų objektu, nepalankiu teisiniu veiksniu, įgyvendinant subjektyviais motyvais grindžiamus interesus.

Siekiant rekonstruoti 1990 m. vasario 13 d. Teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą, kuris iš

esmės galiojo visą Aukščiausiosios Tarybos veiklos laikotarpį, jos Prezidiumas sudarė darbo grupę, kuri turėjo parengti naują Teismų santvarkos ir teisėjų statuso įstatymą. Šio kolektyvo vadovu paskiriamas S. Vėlyvis. Žvelgiant į to meto teisėkūros panoramą, akivaizdu, kad S. Vėlyvis drauge su kitais atliko visuomeniškai labai reikšmingą darbą.

Pradėjęs dirbti Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultete, S. Vėlyvis vėl aktyviau ėmėsi mokslinės veiklos. Viename iš straipsnių jis atskleidžia teisės kreiptis į teismą bendrąsias sąlygas, nagrinėja dabartinės Lietuvos šeimos teisės modelio kūrimą 1988–1992 m., skaito pranešimus tarptautinėse konferencijose ir skelbia straipsnius civilinio proceso mokslo aktualijų klausimais užsienio leidiniuose. Juose nagrinėja klausimus, susijusius su civilinio proceso teisės kūrimu Lietuvoje, teismo funkcijomis bankroto procedūroje, vykdymo proceso teisinio reguliavimo reformos bruožais Lietuvoje.

Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų santraukoje ir pranešime jis atkreipė dėmesį ir apibendrino civilinio proceso prigimties klausimus: ar „teisė į teisminę gynybą“ yra procesinė teisinė kategorija, kurios turinį sudaro suinteresuoto asmens galimybė kreiptis į teismą ir jo teisė į to materialinio teisinio reikalavimo, dėl kurio jis kreipėsi, patenkinimą, ar tai tik materialinės teisės, kurią teismui pavesta ginti, sąvoka, kurios turinį sudaro tik besikreipiančio asmens teisė į materialinių-teisinių reikalavimų, dėl kurių jis kreipėsi į teismą, patenkinimą, o pati teisė kreiptis į teismą yra visiškai savarankiška procesinė kategorija, neturinti ryšio su teise į pareiktų reikalavimų patenkinimą, ar pagaliau vienais atvejais teisė į teisminę gynybą turi būti suvokiama kaip asmens procesinė teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos, o kitais atvejais – kaip materialinė teisė į pareiktų reikalavimų patenkinimą. Formuliuodamas šiuos probleminius klausimus, S. Vėlyvis atskleidžia jų teorinius aspektus, polemizuoja su mokslininkais, analizuojančiais šias aktualijas.

Prof. S. Vėlyvio mokslinių interesų zonoje jau daug metų yra romėnų teisė. Apie tai jis skaitė Vilniaus universiteto Teisės fakultete, vėliau – Mykolo Romerio universiteto teisės studijų programų klausytojams. Dar 1988 m. paskelbė pirmąją publikaciją, kurioje supažindino skaitytojus su romėnų teisės istorine reikšme, romėnų privatinės teisės samprata, sistema ir pagrindiniais institutais. Kartu su kitais autoriais išleido kelias romėnų teisės vadovėlių laidas, paskelbė reikšmingų mokslinių publikacijų.

Reikšmingiausia iš jų – „XII lentelių įstatymai ir jų komentaras“. Leidinio įvade teigiama, kad pažintis su Europos teisės tradicijos ištakomis, seniausiu rašytiniu romėnų teisės paminklu – XII lentelių įstatymais

yra labai svarbi ir naudinga humanitarinio ir socialinio formavimosi bei lavinimosi procese, ypač pradedantiesiems ir tęsiantiesiems teisės studijas. Pabrėžiama, kad požiūris į šį teisės paminklą, kaip ir apskritai į visą romėnų teisę, neturėtų apsiriboti vien teisės istorijos, teisinio palikimo aspektais. Komentare rašoma, kad „įžvalgesnė akis rekonstruotame XII lentelių įstatymų tekste pastebi tokias reikšmingas detales, kurios yra *prima facie* įrodymas, jog tai ne vien „antikvarinė“ vertybė: tūkstantmečių senumo įstatymų eilutėse galima įskaityti kai kuriuos itin reikšmingus bendruosius teisės ir atskirų jos šakų principus, nuostatas, kurių veikliama formavosi bei kuriuos perėmė ir įtvirtino šiuolaikinė, galiojanti teisė“.

Minėtais darbais, skirtais romėnų teisei, buvo tartum pratęsta tai, kas buvo pradėta 1918–1940 m., Lietuvos Respublikoje leidžiant Paulio Frédéricio Girardo veikalo „Romėnų teisė“ tris toms. Beje, reikėtų paminėti ir tai, kad, prof. dr. S. Vėlyviui pradėjus dėstyti romėnų teisės kursą Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultete ir kitų studijų programų studentams, iš esmės pagerėjo ir civilinės teisės studijos. Profesoriaus reiklumas klausytojams lėmė, kad studentai, pradėdantys studijuoti pagrindinius civilinės teisės institutus, jau suvokia jų ištakas, t. y. romėnų civilinėje teiseje atskleistas privatinės teisės raiškos formas ir jų turinį. Taigi romėnų teisės, kaip šiuolaikinės civilinės teisės, studijų metodologinis pagrindas ne tik kad nepraranda reikšmės, bet yra ypač svarbus retrospektyviai pažįstant teisės institutus, šiuolaikinės teisinės tikrovės reiškinys.

Negalima nepasakyti, kad, prof. dr. S. Vėlyviui pradėjus vadovauti Civilinio proceso katedrai, iš esmės pasikeitė šio mokslininkų pedagogų kolektyvo veiklos turinys. Vadovo reiklumas sau ir kitiems lėmė, kad doktorantūroje studijuojantieji sėkmingiau įgyvendino užsibrėžtus mokslinio darbo planus, kruopščiau rengėsi paskaitoms ir seminarams, aktyviau dalyvavo įvairialypėje katedros veikloje.

Plėtėsi ne tik Civilinio proceso katedros mokslo darbo tematika, bet ir ryšiai su kitomis Lietuvos ir užsienio mokslo institucijomis. Vienas iš reikšmingiausių pastarųjų metų mokslinių renginių Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultete buvo 2006 m. rugpjūčio 14–15 d. vykusios mokslinės-praktinės konferencija „Teisė į teisminę gynybą ir jos realizavimo praktiniai aspektai“. Konferencijoje, be Lietuvos atstovų, pranešimus skaitė mokslininkai iš Lenkijos, Rusijos, Ukrainos, Vokietijos universitetų. Nors konferencijos rengimo darbuose dalyvavo daugelis Civilinio proceso katedros dėstytojų, šio mokslinio forumo sėkmę labiausiai lėmė prof. dr. S. Vėlyvio tradicinis entuziazmas ir pastangos. ■

TAUTOS ISTORIJOS PUSLAPIAI

Augustino Povilaičio gyvenimo takais

Dr. Raimundas Kaminskas

Rugpjūčio 15 d. Jurbarko rajone buvo organizuota pažintinė-tiriamoji ekskursija „Augustino Povilaičio gyvenimo takais: nuo Giedrių iki Pašvenčio“. Lietuvos kariuomenės savanoris, Valstybės saugumo departamento direktorius, kpt.

Augustinas Povilaitis gimė 1900 m. vasario 24 d. Pašventyje, Jurbarko r. Mokėsi Jurbarko. Savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo Lietuvos nepriklausomybės kovose. 1920–1927 m. buvo saugumo policijos valdininkas, o 1927–1931 m. – Kriminalinės policijos valdybos direktoriaus asmeninis sekretorius. 1931–1934 m. – Valstybės sau-

gumo policijos viršininkas. 1933 m. eksternu baigė Kauno suaugusiųjų gimnaziją ir įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą. 1939 m. baigė Teisės fakulteto Ekonomikos skyrių. 1934–1939 m. buvo Valstybės saugumo departamento direktorius. Rašė straipsnius periodiniams leidiniams: „Lietuvos ūkis“, „Ūkininko patarėjas“, „Lietuvos aidas“, „Vai-

ras“, redagavo „Kriminalistikos žinyną“.

Stalino kariuomenei okupavus Lietuvą, 1940 m. birželio 13 d. A. Povilaitis buvo atleistas iš pareigų. Įsipareigojimas Lietuvai jam sutrukdė pasitraukti į Vakarų. Neatlaikiusi Maskvos spaudimo, Lietuvos Vyriausybė sutiko, kad birželio 15 d. K. Skučas ir

■ Nukelta | 11 p.

Augustino Povilaičio gyvenimo takais

■ Atkelta iš 10 p.

Prie Augustino brolio Petro Povilaičio šeimos kapo Pašvenčių kapinėse

A. Povilaitis būtų suimti. A. Povilaitis sulai-kytas tėviškėje, kalintas Kaune, tardytas ir išvežtas į Lubianką Maskvoje, kur po metų

nuteistas aukščiausia bausme. 1941 m. liepos 12 d. sušaudytas.

A. Povilaitis tapo viena pirmųjų sovietinės okupacijos aukų Lietuvoje. 1993 m. buvo reabilituotas. 1998 m. tėviškėje jam pastatytas paminklinis akmuo. 2006 m. vasario 16-ąją Lietuvos Prezidento dekretu apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi. Istorikas Rimantas Jokimaitis pastebėjo, kad Ulmo proceso archyvuose dokumentuose yra duomenų, kad buvęs Lietuvos saugumo direktorius Augustinas Povilaitis buvo paslėpęs dėžę „su Lietuvos valstybei svarbiais dokumentais, užkastą sodyboje už 4–5 km nuo valstybės sienos“. Tai labai svarbus istorijos faktas, kuris reikalauja platesnio tyrimo.

Pridedame filmo „Traukinys į mirtį“ apie

Su Lietuvos vėliava buv. A. Povilaičio gimtosios sodybos vietoje Pašvenčių kaime

to laiko įvykius nuorodą: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000115577/dokumentinis-filmas-traukinys-i-mirti>

Jurbarko raj. Pašvenčių kaime – paminklinis akmuo A. Povilaičiui atminti (architektas Reigirdas Eigelis, 1998 m.)

PAMIRŠTA STUDIJA

Apie Vilnijos lietuvius

Romaldas Abugelis

Bronius Makauskas. Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais. Vilnius, VŠĮ Valstybingumo studijų centras, 2021, 360 p.

Akylesni knygų skaitytojai pastebėjo ne taip seniai pasirodžiusią Vilniaus krašto istoriją populiarinančią knygą „Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais“. Knygą išleido VŠĮ Valstybingumo studijų centras, o jos autorius – istorikas, Lenkijos lietuvis Bronius Makauskas.

„Dr. Makauskas savo tyrimuose pasižymi dideliu skrupulingumu ir sąžiningumu. Jis, be abejonės, yra ne vien Lenkijos mastu reikšmingas XX a. pirmosios pusės Lietuvos, taip pat ir Latvijos bei Estijos praeities žinovas“, – taip knygos autorių apibūdino istorikas, Lenkijos mokslų akademijos narys profesorius Piotras Losovskis (*Piotr Lossowski*).

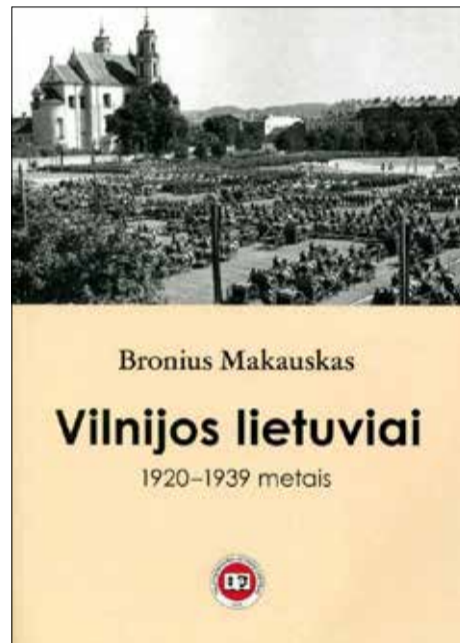
Pirmą kartą ši mokslinė studija apie Vilniaus istorijos laikotarpį Lenkijos sudėtyje buvo išleista 1991 m. **Per tris dešimtmečius taip ir neatsirado nė vienos naujos sisteminės aptariamo laikotarpio lietuvių**

Bronius Makauskas

padėties studijos, nors atrasta naujų faktų, šaltinių ir liudijimų, išleistos įvairios atsiminimų knygos.

Studija neprarado mokslinio ir visuomeninio aktualumo net ir per trisdešimt metų. Knyga gausiai dokumentuota ir paremta plačia istoriografija, tad giliai ir visapusiškai atskleidžia lietuvių padėtį, jų kovą už savo teises Vilniaus krašte. Rašoma apie lietuvišką mokyklą, lietuvišką spaudą Lenkijoje, taip pat žmones, pasiaukojusius lietuvių. Knygą sudaro šeši skyriai. Trys skirto aptariamą temą į chronologinius laikotarpius, o kiti trys – į lietuvių visuomeninio gyvenimo

Bronius Makauskas. „Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais“

sritis. **Knygoje dėstomi faktai žinomi jau daugiau kaip trisdešimt metų, tačiau jų kažkodėl nemato daugelis istorikų, jais**

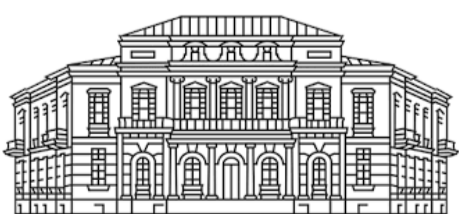
nesinaudoja ir švietimo sistema. Studijos pratarmėje rašoma, kad „Lietuvos mokyklose nemokoma, o vadovėliuose nerašoma nieko arba beveik nieko apie ženklios lietuvių tautos dalies (įskaitant iki mirties Vilniuje pasilikusio J. Basanavičiaus) gyvenimą Lenkijos okupuotame krašte 1920–1939 metais.

Nors lietuvių rezistencija prieš okupaciją ir vykdytą nutautinimą perėjo ir ginkluoto pasipriešinimo, ir taikios kultūrinės rezistencijos formas, o patys gyventojai patyrė grubias represijas, jokie su aptariamu laikotarpiu susiję įvykiai mokyklose nėra aptariami. Tas pats būdinga šalies akademiniams ir viešajam gyvenimui.“ **O juk Lietuvos statistikos metraštinis rašė: „Lenkija okupavo 27 tūkst. km² Lietuvos teritorijos su 1 mln. gyventojų.“**

Knygos leidėjai neginčija gerų santykių su Lenkija svarbos Lietuvai. Tačiau kartu teigia, kad neįmanoma nutylėjimais grįsti iš tiesų gerų santykių tarp dviejų tautų. Tokie santykiai gali remtis tik abipuse pagarba, o ji – tik istorijos pripažinimu ir susitaikymu su ja. Labai tikėtina, kad ši knyga prisidės prie teigiamų pokyčių ir istorinio sąmoningumo gaivinimo. ■

PARODOS, RENGINIAI

Akademiko Vytauto Gudelio 100-osios gimimo metinės

2023 m. rugsėjo 7 d. 14 val. Gamtos tyrimų centro konferencijų salėje (Akademijos g. 2, Vilnius) vyks parodos „Čia – Baltija, čia – Lietuva“, skirtos akademiko Vytauto Gudelio 100-osioms gimimo metinėms, atidarymas.

Renginį ves akademikas Algimantas Grigelis. Dalyvaus Gamtos tyrimų centro direktorius, Lietuvos mokslų akademijos (MA) tikrasis narys prof. dr. (HP) Sigitas Podėnas, Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Sigitas Narbutas, buvęs ilgametis Lietuvos MA Vrublevskių bibliotekos direktorius dr. Juozas Marcinkevičius. Parodos pristatymo metu bus įteikti dailininko Gvido Raudoniaus sukurti akad. Vytauto Gudelio atminimo medaliai. Maloniai kviečiame dalyvauti! *LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyrius*

Parodos Lietuvos nacionaliniame muziejuje

Ar XX a. diktatorių įsuktas cenzūros ir propagandos aparatas toliau veikia mūsų laikais? O gal okupantų ideologinės klišės atsikartoja šiandienos agresorių retorikoje? Rusijos karas prieš Ukrainą parodo, kad taip. Iki šiol tebesitęsiantys Kremliaus bandymai sunaikinti Ukrainą

verčia atsigręžti į skaudžią okupacijų patirtį ir iš naujo permąstyti po Antrojo pasaulinio karo sovietų okupuotose teritorijose diegtą imperinę praktiką. Lietuvos nacionalinis muziejus Naujajame arsenale vienu metu atidaro dvi parodas – „Neišspręsta kompozicija. Antrasis pasaulinis karas sovietų Lietuvos dailėje“ bei „Laiko šukės ir aidai. Sovietinė cenzūra Rimanto Dichavičiaus kūryboje“. *LNM pranešimas*

Rimanto Čechavičiaus paroda Lietuvos medicinos bibliotekoje

Kviečiame į susitikimą su fotografu Rimantu Čechavičiumi, kuris vyks rugsėjo 6 d., trečiadienį, 16 val. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilnius). Autorius pristatys nuotraukų parodą „Tekančios saulės šalis“ ir fotoalbumą „Dieviško perlo šviesa“. Tai jau 18-oji R. Čechavičiaus fotografijų paroda. Šią parodą jis skiria Vilniaus 700 metų gimtadieniui.

Albumo pratarinėje autorius rašo: „Šis leidinys nėra paprastas fotografijų rinkinys apie vieną iš nuostabiausių mūsų praeities architektūros šedevrų – išpūdingą Šv. Onos bažnyčios statinį, kuris pakėrė daugelio įvairių epochų žmonių širdis ir protus. Priklausomai nuo metų laiko, saulės padėties,

Lietuvos medicinos biblioteka

apšvietimo, statinys spinduliuoja vis naujomis spalvomis: nuo švelniai žalsvo rusvų plytų atspalvio vidudienį iki ryškiai rausvo jų atspalvio šviečiant vakaro saulei. <...> Pastebėti šio statinio įvairiapusį grožį nėra paprasta. Jis neatveria visų savo grožybių pro šalį skubančiam praeiviui ar turistui, kuris paprastai iš toliau nufotografuoja bažnyčios fasadą. O jei pabandytų į bažnyčią pažvelgti ne iš tolo, o nuo čia pat esančio šaligatvio, iš vieno, dviejų, trijų metrų atstumo, būtų apdovanotas netikėtų rakursų grožiu...“

Albumu pateikti Algės Jankevičienės, Eitvydo Merkio, Juliaus Sasnausko tekstai ir Linos Gitos eilės. Paroda veiks iki rugsėjo 24 d.

Galimybė tyrinėti krašto ir šeimos istoriją

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka kviečia naudotis didžiausiu suskaitmeninto ir skaitmeninio paveldo portalu www.epaveldas.lt. Jame rasite daugiau kaip pusę milijono kultūros paveldo objektų, tarp jų – ir su jūsu kraštu susijusių spausdintų knygų ir periodinių leidinių bei

rankraštinų dokumentų, nuotraukų, muziejų eksponatų. Portale yra įvairių laikotarpių šalies ir miestų, regionų žemėlapių, suskaitmenintų architektūros ir gamtos objektų.

Gausu garso ir vaizdo įrašų – nuo nostalgikų pirmųjų lietuviškų plokštelių, autentiškų liaudies dainų iki literatūrinių garso įrašų ir dokumentinių filmų. Jame įdiegta programinė įranga, tad galima klausytis muzikos iš natų. Besidomintiesiems šeimos genealogija siūloma tyrinėti Romos katalikų bažnyčios gimimo, santuokos ir mirties knygas.

Portalo turinį nuolat pildo bibliotekos, muziejai, archyvai, moksliniai institutai, aukštosios mokslo įstaigos, tyrimo centrai ir kitos institucijos. Kuriamos įvairios ko-

lekcijos, virtualios parodos, tinklaraščiai. Registruoti portalo vartotojai turi galimybę patys kurti parodas, tinklaraščius, žemėlapius ir jais dalintis.

Kaip naudotis portalu www.epaveldas.lt?

Neprisijungę prie portalo galite atlikti kultūros paveldo objektų paiešką, juos peržiūrėti ir dalintis, klausytis garso įrašų. Paiešką geriausia atlikti viršutinėje meniu juostoje pasirinkus punktą „Naršyti“: įvesti paieškos žodį (geriausia jo šaknį) ir pagal poreikį pasirinkti kitus paieškos kriterijus (laikotarpį, vietovardį, kultūros objekto tipą, rūšį ar pan.).

Svarbu žinoti, kad portalo ibiblioteka.lt vartotojai prie epaveldas.lt gali jungtis su tais pačiais prisijungimo duomenimis (iš naujo registruotis nereikia). Jeigu nesinaudojate nė vieno iš šių portalų paslaugomis ir norite tapti tapatybę patvirtinusių portalų epaveldas.lt vartotoju, prie jo prisijungti galite per savo „Google“ ar „Facebook“ paskyrą arba el. valdžios vartus. Rekomenduojame pirmiausia susipažinti su portale pateikiama informacija „Pirmą kartą portale“ (viršutinėje meniu juostoje) ir „Dažniausiai užduodami klausimai“ (DUK apatinėje meniu juostoje). Prireikus pagalbos visada galima rašyti el. paštu epaveldas@lnb.lt. Parengta pagal M. Mažvydo bibliotekos pranešimą

SVEIKINIMAI

LIETUVOS AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ
PROFESINIŲ SAJUNGŲ SUSIVIENIJIMAS
LAMPSS

Lietuvos aukštųjų mokyklų profesinių sąjungų susivienijimo (LAMPSS) vardu sveikinu jus su Mokslo ir žinių diena! Linkiu, kad šiais mokslo metais mokslinių įžvalgų ir atradimų nepritrūktų, o karjera aukštojoje mokykloje keltų tik pozityvius jausmus. Kad tai nebūtų vien žodžiai, LAMPSS ir toliau daro viską, kas jo valioje, kad darbo užmokestis didėtų nuo 2024 m. sausio 1 d. ir kad nauji reikalavimai kuo mažiau slėgtų jūsų pečius.

Prof. dr. Sigitas Vaitkevičius
LAMPSS pirmininkas, Lietuvos švietimo tarybos narys

Lietuvos mokslininkų sąjunga naujų mokslo metų proga sveikina visus kuriančius, tiriančius, padedančius mokytis bei besimokančius ir linki patirti visaverčio gyvenimo džiaugsmą pažinimo kelyje.

Prof. dr. Dalius Serafinas
Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas

Mielieji,
Su Rugsėjo pirmąja.

Tegul šie mokslo metai Jums būna prasmingi, teikiantys vilties ir patirtų darbo vaisių džiugios. Sveikatos, taikos padangės, naujų atradimų ir jų įprasminimo savo veikloje.

Pedagoginio optimizmo – be jo sudėtingėja visi darbai. Telydi Jus sėkmė, kantrybė, gebėjimas džiaugtis savo pasiekimais prasmingoje veikloje.

Prof. habil. dr. Vilija Targamackė
Lietuvos Respublikos Seimo narė

„MOKSLO
LIETUVOS“
PARTNERIAI:

alkas.lt

POZICIJA

ATEITIS KURIAMA ŠIANDIEN
ŠIANDIEN

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Gintė Niauraitė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Dalius Serafinas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vygintas Gontis, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Milena Seržantė, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Raimundas Kaminskas, Algirdas Mikas Žemaitaitis
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com
Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169